

İSLEMELERİ

TÜRK

YAZAN

SEMIHA BAŞBUĞ

TÜRK İŞLEMELERİ

YAZAN :

SEMİHA BAŞBUÇ

OLGUNLAŞMA ENSTİTÜSÜ

TÜRK İŞLERİ

RESİM ÖĞRETMENİ

İstanbul — 1964

Dizgi ve Baskı :

CEYLAN YAYINLARI MATBAASI

Ö N S Ö Z

Bu kitabı çalışma sahanızda sizlere yardımcı olabilmek için yazdım. Asırlar boyunca renk âhen-
gi ve desen bakımından Türk işleme eserlerinin ze-
rafetleri hepimizi hayranlıklar içinde bırakmıştır.

Ben de senelerdenberi çalışmakta olduğum bu
işlemelerin hayranlıkları içinde ve tatil zamanla-
rında fırsat buldukça yurt içi gezintilerimi bu iş-
lere hasrederek bu küçük kitabı hazırladım. Sizle-
rin de bir nebze olsun faydalanacağınızı tahmin
ederek huzur içinde bulunuyorum.

Bu kitabın içindeki modellerin bir kısmı asır-
lar boyunca Türk kadınlarına dair görünen işleme-
ler ve renkler çeşitli bilgiler bütün anlatılanlar çok
büyük kıymet taşır. Sözlerinde, hareketlerinde de-
ğişmez hakikatlerin vecizeleri gizlidir. Onlar; ah-
lâk, san'at, nezahet ve nezaket gibi bütünlükleri,
güzelliklerin birer ölmez kahramanı olarak önü-
müzde eserleriyle bizlere önderlik yapmaktadırlar.
Bu kitap asırlar boyunca Türk kadınlarının daima
değer taşıyan ve asırlar geçtiği halde yaşayıp biz-
lere renkleri, dokudukları bezleri, boyadıkları ipek-
leri, işlemeleri çok sabırlı ve nezih ahlâklarile ver-
dikleri her çeşit örnekler hayatımıza daima bir me-
şale tutan kıymetli ninelerimizin eserlerinin çalış-
maya elverişli bir kısmını göstermiş bulunuyorum.

Bu kitap Türk kadınının işlemelerini ve desen-
lerini herkesin istifade edeceği ve derin bir zevkle
takip edeceği bir kitaptır.

SEMİHA BAŞBUĞ

TÜRK İŞLEMELERİNE TOPLU BİR BAKIŞ

Tarih Türk kadını en eski devirlerdenberi milli bir işlemeci olarak kaydetmektedir.

Yapılan tetkikler neticesinde Türk işlemlerinin tarihi karakteri kat'iyetle tesbit edilmiştir.

Bez boyamak, işlemecilik ve ipek boyamacılık, işleme usulleri ve tel işleme çeşidi, has boyacılık.

(Maraş) ve (Yazmacılık) da eski Türk kadınının fazla merak ve heves gösterdikleri işlerdendir.

Alâkalı olanlara bu işler üzerinde aradıkları izahatı, aşağıda mümkün olabildiği kadar vermiş bulunuyorum.

Türk işlemlerinde en ileri devirlerdenberi nebatî işlemler çok yer tutmuştur. Zaten Türk işlemesi sanatkârları bu mevzuu ele aldıktan sonra sonsuz bir işleme kaynağı haline getirmişlerdir. Aynı zamanda bu işlemler o kadar bezenilmiştir ki bir lâle üzerinde yaprakta, hattâ Zünbül, Nar'da bile beneklere kadar görülebilir derecede mahir işlemeciler mevcuttu.

İcabında bir daldan çeşitli çiçeklerin çıkmasında yahut bu çiçeklerin arasına çiçeğe uygun benekleri serpiştirmekte de tereddüt e'memişlerdir. Bu sebeple o kadar çok lâleli ve karanfilli işlemler işlenmiştir ki bunları tasnif etmek imkânsız olduğu gibi isimlendirmek bile kabil değildir. Türk işlemleri en ziyade çiçek, meyva, ağaç motifleri olmak üzere üç kısma ayrılır. Fakat en çok yer alan çiçeklerdir.

Lâle, Karanfil, Gül, Yabani Gül, Zümbül, Çiğdem, Şekayık, Nilüfer, Yasemin, Çadır Çiçeği, Çarkifelek, Zambak, Şeftali, Nar Çiçekleridir. Bunlardan hepsi kullanılmasına rağmen en ziyade kullanılan çiçekler Lâle, Gül, Yasemin, Zümbül, Karanfil, Şekayık, Zambak, Şeftali ve Nar Çiçekleridir. Lâle Türk işlemlerinde pek çok kullanılmıştır. Görünüş itibarile de Lâle çok sevimlidir. Bu sebeple hayli rağbet görmüştür ki Lâle işlemede kıymet olduğu gibi o devirde Lâle üzerine ne şiirler, ne nâmeler yazılmıştır.

15 inci yüz yıla ait kadife üzerine enfes Lâleler işlendiği görülmüştür. Şimdi evvelâ Lâle motifini taşıyan ve elbise üzerine serpilmesi kabil olan bir Lâle motifi ile modelleri sıralıyoruz. Bidayetten bugüne kadar elimizde bulunan işlemlerin ve iğnelerin isimleri şunlardır:

Türk işlemlerinin bidayetden bugüne kadar olan iğnelerin isimleri

Adetleri 35 dir.

- 1 — Gözeme
- 2 — Sarma
- 3 — Balık Sırtı
- 4 — Balık Kılçığı
- 5 — Sıra
- 6 — Mürver İğne
- 7 — Filitre
- 8 — Civantaşı
- 8 — Civankaşı
- 10 — Tırtıl
- 11 — Lokum

- 12 — Hasır
- 13 — Maraş
- 14 — Aplike
- 15 — Oya
- 16 — Susma
- 17 — Muşabak
- 18 — Kırma Tel
- 19 -- Suzeni
- 20 — Sap İşi
- 21 — İğne Danteli
- 22 — Çatma İğne
- 23 — Türk Ajürü
- 24 — Mürver İğne
- 25 — Anavatan
- 26 — File
- 27 — Mekik Oyası
- 28 — Kasnak İşi
- 29 — Kanaviçe
- 30 — Antep
- 31 — Ajor
- 32 — Yama
- 33 — Örgü
- 34 — Brode İşi
- 35 — Gölge.

Eski zamanlardaki işleme evleri ve topluluklar

Yaptığım tetkik neticesinde ve bu işler için nelerden aldığım izahata göre ve onların sandıklarındaki işlemelerin içinden çıkan bazı vesikalar-dan anlaşıldığına göre eski Türk kadınlarının çalışma hayatları şöyledir:

İşlemecilerin aralarından seçilmiş bir komisyon tarafından ve devrinin ileri gelen mütehassısları arasında tasdik edilmiş bir usulleri vardır.

Asılları elimizde mevcut bulunan Türk işlemleri ve onların haklarında geçen vesikalardaki malûmattan aşağıda bahsedilecektir.

Bu kitabı hazırlamak ve işlemler hakkında bugüne kadar elde edebildiğim vesikalar üzerinde tetkik etmek imkânını bana bahşetmiş olan ninele-
rimizin huzurlarında müteşekkîrâne hürmetle eğil-
meyi borç bilirim.

Eski Türk işlemecilerinde çalışma usulleri ya-
sa göre değişirdi. İşlemecilerin kol ve göz kuvvet-
leri azaldıkça bu defa fikrî faaliyetleri artardı. İyi
yetişmiş bir Türk işleme ustasının kol ve göz kuv-
vetinin azalmasına mukabil o san'atkârın tecrübe-
sinin ve bilgisinin arttığını çok güzel bildiklerinden
ondan o şekilde istifade etmeyi doğru buluyorlar-
dı.

Türk işlemecilerinin mühim bir noktası da dev-
rinde de bugünkü gibi işlemlere fazla kıymet ve-
rilmesi idi. En değerli yerlere dahi bunlardan he-
diye etmeleri büyük zevkleri idi. İşlerinin zevkli
olmasının esas sebebi sabah güneş doğarken ve gu-
rup zamanlarındaki renkleri tercih etmeleridir. Bu
sebeple denizi mor, toprağı mavi ve güvez görmeyi
ve bu görüşlerini işleme üzerinde tatbik etmeğe
muvaffak olabilmeleri idi.

Türk kadınları renk ve kompozisyon bakımın-
dan bilhassa (XVI), (XVII) ve (XVIII) asırlarda
en güzel eserlerini işlemişler. Hele renk ahenkleri-
nin san'atkârlarında muvaffak olmak için hiçbir
şeyi esirgememişlerdir. Bu gibi işleme san'atkârla-
rı ileri gelen halkın kızlarının kıymetli çehizlerini

hazırladıkları için halk tarafından daima teşvik edilmiş ve aynı zamanda himaye görmüşlerdir. Yaşları ilerlemiş olan san'atkâr ninelerin malûmatlı olduklarından İşlemeci başı, Boyacı başı, Dokumacı başı ve ipekleri hazırlayan da İpekçi başı vesaire gibi isimler verilirdi. Devrin büyükleri kendi semtlerindeki eşraftan bazı ailelerin yeni nesillerine bu bilgilerini kayıtsız şartsız öğretmeği mecburi bir vazife bilirlerdir.

İşlemecilerin Mevkileri

Eski devirlerde Türk işleme ustaları ve işlemecileri işlerini daha ilerletmek için çarelere başvurlardı. Meselâ; sık sık evlerde askılara asılan kız çehizleri sergileri yapılır ve bu vaziyet devamlı ve mukabeleli olurdu.

Türk işlemecilerimizin hemen hepsinin işleme eserleri üzerinde gösterdikleri parlak muvaffakiyetleri sinirli ve aceleci olmamalarına, sabırlı ve mütehammil olarak çalışmalarına atfedilmektedir.

Eski devir halkının Türk işlemelerine ve işleyenlere verdikleri kıymet onlara ve üstadlarına gösterdikleri hürmet çok büyüktür. Bugün tarihi Türk işlemelerimiz buna dair binlerce nümuneler göstermektedir.

Bugünkü rejim eski milli işlemelerimizi bize bütün varlığıyla iade etmiştir. Bu sayede kıymetli işlemelerimiz bugün yurdun her tarafında gittikçe artan bir inkişaf ve tekâmül arzetmektedir.

Milli işlemelerimiz bütün usul ve kaideleriyle işlenmeğe berdevamdır. Ve asırlardanberi dahilde ve hariçte büyük bir rağbet ve alâka ile karşılanmaktadır.

Bilhassa Amerika'lılar bu işleri merakla takip etmektedirler. Milli işlemelerimize büyük bir ehemmiyet vermekte olan kıymetli meraklılarımız işlemelerimizin her tarafta yer almasına büyük alâka göstermektedirler. (Şekil — 1 — görünüz ve okuyunuz.)

Sırma İmalî

Sırma işi: Sırmanın nasıl yapıldığını ve nerede imal edildiğini bilmeği arzu edersiniz elbet. Eski Beyazıt Hamamı karşısında harabe halinde bir han vardı. O hana Simkeşhane, yani Sim imalâthanesi denirdi. Bu imalâthanede altın ve gümüş toparlaklar haddeler içine atılırdı. Tazyik ile diğer uçtan çıkarılan iplik gibi ince tellere kılaptan derlerdi. Bunların daha incelerini ipek üzerine sardırmaya da sırma denirdi, yâni işlemelerde kullandığımız simli ipek bu şekilde vücade getirilirdi. Asırlar boyunca Türk kadınlarının işledikleri işler kılaptan ve sırma ile olduğundan sırmacılık ve kılaptancılık çok revaç görmekte idi.

ESKİ TÜRK KADINLARININ MÜTEADDİT EVLERDE YAPTIKLARI SERGİLER

Türk işlemeleri sergileri ve o sergileri görmeğe gelenlerin çokluğu her devirde inkişaf derecesini göstermeğe sebep olmuştur. Bu yapılan sergilerin işlemeleri teşvik edici mahiyetten başka o devrin kadınlarının üzerinde bıraktığı fazla hassasiyet bakımından terbiyevî yardımı da olmuştur.

Eski devirlerde müteaddit evlerde ve en eski zamanlardanberi mevcut olduğunu ve bu sergilere o devrin yüzlerce meraklı kadınlarının iştirak ettiğini tesadüf ettiğimiz tarihi menbalardan kat'i olarak öğrenmekteyiz.

Türkler İslâmiyeti kabul ettikten sonra uzun müddet her canlı şeyin resmini yapmayı küfür yerine sayan şeriat softaları devrin sanatkârlarının kapılarında mütemadiyen durmak suretiyle bu bâtil kanaatlarını hâkim kılmak muvaffakiyetinde olmuşlardır. Bu sebeple canlı resim yapmak arzu edilse kafaları koparak ve bedenlerini çiçeğe veya bir eşyaya benzetmeye gayret etmişlerdir.

Hakikaten bazı öyle motiflerle karşılaşırız ki eğer göz alışıkça hangi canlı mahlûkun benzeri olduğunu kolaylıkla anlamak mümkün olabilir.

Herhangi bir eser sahibi eserini resmettiği zaman o yapılan eserin hangi çiçeğe ait olduğunu ekseriyetle bulmak imkân dahilindedir. Kıymetli işleme motiflerinin bulunduğu gerek müzelerde, ge-

rek meraklı koleksiyonlarında XVI. ci asra ait en eski işlemelerinde, gerek ondan evvelki devirlerin bütün tezyini san'atlarında pek çok kullanılan ve nihayet XVII. ci asırdan sonra terkedilmiş bir motif daha vardır. «Tschin Tamani» adındaki motiftir. Bu motif Topkapı müzesinin Türk işlemeleri bölümünde olup meraklıların görebilmeleri kabildir.

Üç yuvarlaktan mürekkeptir. Bunların üzerine iki şimşek resmi ilâve edilmiştir. Bir damgaya benzeyen bu şekil Timur'a ait bir damga olduğu söyleniyorsa da işlemede hakiki mânasının neyi ifade ettiği meçhuldür. Mevzuu bahis olan motif ifade ettiği mânayı kaybederek sırf bir tezyini şekil halini alarak Türk'lerde kalmış olması gibi bir ihtimal görülür.

Yine XVII. ci asra ait bazı mendil köşelerinde ve sairede hendesi şekillere rastlarız. O asırdan sonra işlemelerde hendesi şekillere ve üç yuvarlak şekillere nadir tesadüf edilir. Şayet tesadüf edilirse onlar muntazam işlenmiş çiçeklerdir.

Peyzaj

(Peyzaj) mevzularını yapmak için bazan deniz, nehir, ev, cami, selvi, saksı, köşk, dağ, gemi, çadır, ağaç ve çiçeklerle süslenir. Bunlar böylece (Peyzaj) mevzularını teşkil ederler. Bundan başka tabiatı orijinal bir tarzda görmek iktidarına sahip olan işleme ustalarına memlekette yetişen nebatlar da birer örnek olmuştur.

Meselâ bir cami veya herhangi bir (Peyzaj) da selviyi ya bir veya üç adet selvi yapmak usulden-

dir. Ekseriya tek başına ağaçlardan gruplar halinde kullanılmıştır. Yalnız bunlarla kalmayıp aralarında Hurma, Çınar ve ekserisi istilize edildiğinden nev'i belli olmıyan ağaçlar da vardır.

Yemişlerden de üzüm, armut, nar ve erik gibi meyvalara tesadüf edilirse de ekseriyeti çiçekler teşkil etmektedir.

Türk işlemelerinde en eski zamandanberi kullanılan çiçekler şunlardır:

Lâle, Sümbül, Karanfil, Gül ve Şeftali çiçeğidir. Çalışırken Gül ve Karanfil her çiçekten daha büyük olarak yapılır.

TÜRK İŞLEMELERİNİN KARAKTERİ

Tamamıyla Türk işlemelerinin karakterini ifade eden tarz, yaprağın, çiçeklerin etrafına büyük bir kavis çevirmesidir. Meselâ; elimize bir çınar yaprağı alsak bu başlı başına tezyini motiftir. Ve XVI, XVII. ci asır işlemelerinde bol bol kullanılmıştır. Ekseriyetle çiçekler yalnız yapraklar değil, aynı zamanda saplar da motiflere muvazene verecek derecede zarif inhinalar meydana getirirler. (Şekil 18 — görünüz.)

YAPRAKLARIN ROLÜ

Çiçeklerin yanında muhakkak ki yaprakların da büyük bir rolü vardır. Bazen bir motifin esas mevzuunu yapraklar teşkil ettiğine tesadüf edilir.

(Şekil — 32 — görünüz ve okuyunuz.)

ÇİÇEKLERİN KISIMLARI

Çiçekler 3 kısımdır:

Çiçeklerin bir kısmı birbirinin içinden geçer.

Diğeri büyük bir çiçeğin etrafını kaplar.

Diğeri ise gayet mütenazır düz bir saptan her iki tarafa ayrılan çiçeklerdir.

(Şekil — 18 —, — 35 —, — 36 — görünüz ve okuyunuz.)

ÇARKI FELEK NEDİR, NEREDE KULLANILIR?

En eski işlemelerde çark usulü ortada göbeği meydana getiren büyük bir çiçek etrafındaki uçları kıvrık dönen dallar vardır. Buna Çarkı Felek derler. Göbeği çarka benzer. Kavuk örtülerinde kullanılan hususi bir modeldir. (Şekil — 38 — görünüz.)

Türk işlemelerinin hususiyeti

Türk işlemelerinin bir hususiyeti daha varsa büyük motifler küçük motiflerle doldurulmaktadır. Türk işlemelerinin en bariz hususiyeti buradadır. (Şekil — 2 — görünüz.)

TÜRK İŞLEMELERİNDE RENKLERİN TARZI

Bazan bir çiçeğin yaprakları muhtelif renklerle işlenmiş olabilir. Fakat hiçbir zaman eski Türk işlemelerinde açıktan koyuya veyahut koyudan açığa giderek aynı rengin dereceleri kullanılmış değildir.

Yapılan tetkikata göre bir renk üzerine aynı rengi açıktan koyuya veya koyudan açığa doğru işlemleri XVIII. ci asır sonunda tesadüf edilmiştir. O da Garb'in tesirleri memleketimize girmeye başlamış olduğundan idi.

Evvelki asırlarda renk hususunda o kadar müstait ustalar mevcut idi ki, işlemelerini ve renklerini pek mahirâne yapabilmişlerdi. Bu mahir işleme ustaları renklerinde de o derece cesaret göstermişlerdir ki yaprağı mor, bulutu sırma, nehri gümüş yapmaktan çekinmemişler ve bu cesaretlerinde fevkalâde muvaffakiyet göstermişlerdir.

(Şekil — 12 — görünüz ve okuyunuz.)

G Ö Z E M E

Bazı motiflerin etraflarını sırma yahut koyu bir ipekle çevrilmiş olmasına Gözeme derler. Tahvil ise işte o işin etrafını iğne ardı veya sap işiyle bir defa çevirmektir. (Şekil — 10 — görünüz ve okuyunuz.) Her Türk işleme san'atkârı devrine ve kendi şahsiyetine göre mevzuunu ya-

ratmağa çalışmıştır. Elimizden geçirdiğimiz veya geçireceğimiz milyonlarca çevrenin birbirlerine benzememeleri buna bir delildir. İşte bu özelliğe sahip işlemlere klâsik diyebiliriz.

Son asır zarfında Avrupa tesiriyle eserler yapılmaya başlanmış, yani şekiller (Stilize) olmaktan çıkmış, doğrudan doğruya tabiata yönelmiştir.

Renkler ebrülleşmiş, kompozisyonların şekli değişmiş ve eski asalet ve incelikten eser kalmamıştır.

Fakat yine Türk kadını tesirlere galebe çalarak evvelki uslupta XIX uncu asır başlangıcına kadar devam ettikten sonra Türk işlemleri sanatları hüviyetini muhafaza etmişler, o devirdeki esen Avru-pai havadan mümkün olduğu kadar korunmaya gayret etmişlerdir. (Şekil — 10 — görünüz ve okuyunuz.)

İPEKLER HAKKINDA FİKİRLER

Türk işlemlerinde kullanılan boyalar nebati olduğu için bugünlere kadar kendi renklerini muhafaza etmişlerdir. Türk işleme boyalarının terkip sırları bugün bilinmez hâle gelmiştir, deniliyor. Sade bu işler üzerindeki tetkikler ve bazı vesikalara, aynı zamanda da ninelerden öğrendiğime göre yapmış olduğum nebati boyalarla, ipek boyamaya ve rengini atmadan senelerce muhafaza etmesine muvaffak olunmuştur. Bunun hakkında aşağıda izahı olacağı gibi bu hususta huzurunuzda ayrıca bir kitap arzedeceğim. Bahsettiğimiz gibi eski işleme ustalarının kullandıkları renkler gayet âhenkli, zarif ve tatlı idi.

Dikkat edilirse XVI. cı asra ait olan işlemele-
rin gerek nev'i ve adedi diğerlerine nisbeten daha
azdır. Hatta bunların arasında iki renkle işlenmiş-
leri de görülür. İşte bizim bugünkü çalışma zev-
kimize en uygun ve yakın olan XVI. cı asrın işle-
meleridir. Deme koluyor ki bugünkü Türk kadını,
yani bizler XVI. ve XVII. ci asırdaki ninelerimizin
bizlere bıraktıkları miras sayesinde adımlarımızı
o asrın zevkine göre attığımıza delil olmaktadır.

İPEK RENKLERİ Ve İSİMLERİ

Eski Türk işlemelerinde kullanılan renkler şunlardır:

Arakiye rengi, Hardal, Cam göbeği, Tozpembe, Hâki, Koray, Ergovan, Açık ve koyu Samanî, Şarabî, Güvez rengi, Hünnebî, Açık ve koyu Havâî mavi, Deve tüyü, Firuze rengi, —Bu renk pek çok kullanıldığından Frenkler Türk yeşili namını vermişlerdir—. Limon küfü, Zeytunî, Kibriti, Açık ve koyu kahverengi, Kanarya, Açık ve koyu Kremî, Sütlü kahve, Yavru ağzı, Siyah ve Beyaz, Kavun içi, Gümüşî, Kurşunî, Turuncu, Kayısı, Pişmiş Ayva, Kestane, Pembe, Gülpembe, Nar Çiçeği, Nef-tî, Gül kurusu, Barutî, Tahinî Leylâk, Galibarda, Mercan, Filizî, Ağbanî, Lâl, Menekşe, Ateş kırmızı-sı, Fıstıki, Bal, Çimen, Gurup, Lâvanta mavisi, Fes rengi, Yaprak yeşili, Mor vesaire...

Türk işlemeleri zemin renkleri için Tozpembe, Gök Mavisi, Samanî, Kiremidî, tatlı ve solgun renkleri seçmişlerdir. Bu işlerin ustaları işlemeleri en âhenkli tarzda kullanabilme kabiliyetine sahiptirler. Malûmdur ki bir milletin zevk itibariyle incelik noktalarından biri de kullandığı ve hoşlandığı renklerdir. İşte eski Türk kadını bu zevkin en yüksek zirvesine vâsıl olmuşlardır. Bugün elimizde mevcut XVI., XIX. asra kadar yapılmış Türk işlemele-

rinde hiç acı bir renge tesadüf edilmemiştir. İşte yalnız Türk işlemeleri değil, Türk tezyini san'atlarının her bir şubesinde aynı kibarlık, asalet ve incelik hâkimdir. Bunların üzerinde büyük bir haşmetle altın tel ve sırmalar kıymetine hâlel getirmeden yer almışlardır.

MENÂZIR

Eski Türk işlemelerinde menâzır yoktur, Meselâ bir çadır, bir selvi veya bir köşk yanında yine aynı büyüklükte bir saksı veya kuyu başında aynı büyüklükte bir kupaya tesadüf edildiği halde kıymetine hâlel getirmemiştir.

(Şekil — 12 — görünüz ve okuyunuz.)

TÜRK MOTİFLERİNİN YERLEŞTİRİLMESİ

Elimize herhangi bir san'at eseri geçtiği zaman muhakkak ki evvelâ nazarı dikkatimizi celbeden kısım kompozisyon heyeti umumiyedir. Eğer kompozisyon yerinde ise o zaman işin teferruat kısmına geçilir. En lüzumlu olan nokta eserin hakiki kıymetini vermektir. Çünkü bahsettiğimiz karakteri motiflerinin milli bir karakter olduğundan ancak milletin kendisinin gösterdiği zevki teşkil eder.

Bazan milli motiflerimizi modernze etmek heves ve gayretiyle hazırladıkları eserlerini kendi milli karakterini kaybettikleri görülmekte ise de

bu gibi şeylere meydan vermemek, bu kadar zengin zevke sahip olup ve millî gururumuz olan karakterimizi muhafaza ederek icatlar yapmak bizim için menfaat icabıdır.

Şöyle ki: Hazırlamayı arzu ettiğimiz modeli evvelce peylememiz kabildir. İşlemek için tasarladığımız örtü veya bir elbisenin biçimi XVII. ci asırdan fikir alınarak biçilmiş ise o zaman aynı elbisenin üzerine işlenecek olan motif de XVII. ci asra ait olması zevk bakımından faydalı olabilir.

İzah etmeyi arzu ettiğim mühim bir nokta varsa o da bugünkü çalışmamıza göre ve XVI. ve XVII, XVIII. ci asırların zevkine tamamiyle daha uygun ve vâsıl olmamız için onlar nasılki tabiatı perspektifsiz (menazırsız) taklit etmişlerse, biz de, XVI., XVII. ci asrın tükenmek bilmeyen güzelliği zevki içinde tabiatı (perspektifsiz) olarak onlar gibi istilize etmemiz mümkündür.

Türk İşlemelerinin Kısımları

Eski Türk işlemeleri iki kısımdır:

Dörtgen ve Dikdörtgen,
Murabbalar, Mustatiller.

Dörtgen olanlar birkaç kısımdır. Bu ölçüde çevrelerde bazan çiçeklerden bordür örtünün dört tarafını çepçevre işlenmesidir. Her köşesinde de birer motif bulunur. Bazan da örtünün kenarında ince bir bordür işletilir. Onun etrafına motifler dizilmiştir.

Usule uygun olarak örtünün bazı yerlerine küçük motifler yerleşmiş ve bu yerleşmeğe (serpme) ismi verilmiştir. İşte bu tarzda yerleşen örtüler

eğer göbeklerinde çark usulü motif mevcut ise (Kavuk örtüsü) diye isimlendirilir. Bu örtü yalnız kavuklara mahsustu.

XVI. cı asırda kullanılan kavuk örtülerinin motiflerinin tanzim tarzları şöyledir. Desenler kenardan ortaya doğru gider, bu şekil kompozisyonlar pek eski olsa gerek. Bohça için işlenmiş olan murabbalar işlemelerinin tanzim tarzları daha değişiktir.

MENDİLLER

Mendillere gelince bunların zerafetlerine doyum yoktur. XVI. cı asırda yüksek zevkin en güzel nümunelerinden biri olan koyu renk ve ince keten bez üzerine kırma tel ve ipekle işlenmiş olan erkek mendillerinin zevkine pâyân yoktur. Yalnız erkek mendillerinde değil, kadın mendillerinde de aynı zevk inceliğine pek çok yerlerde tesadüf edilir. Fakat o devirde erkek mendillerine daha ziyade kıymet verilirdi. Topkapı Müzesinde çınar yaprağı sırma işlenmiş bilhassa Hürrem Sultan'a ait mendiller hakikî şaheserler arasında yer almışlardır.

İpek kadife pul ve tırtıllı motifler de XIX. cu asırda girmiştir.

MOTİFLERİN TANZİMİ Ve HUSUSİYETİ

Yağlık, peşkir ve uçkuru teşkil eden bu gibi örtülerin daima iki başı işlenmiştir. Türk işlemele-
rinin hususiyetlerinden biri de tezyin edilecek olan motiflerin kenarında işlenmiş bir su bulunmasıdır. Bu sular geniş olursa kenarlarına ufak motifler yerleşmiştir. Yani ince bordürlerin yanına büyük dallar ve geniş bordürlerin yanına ufak motifler yerleşmiştir. Bu tarz millî işlemelerimizin hususiyetini teşkil eder eski Türk işlemelerinde görü-

düğü gibi, motiflerin tanzimi üç türdür: Dik motif, Yatık motif ve Verve motif.

Motifler bir kısmı su halinde olarak yerleşirler. Bu suların birbirinden güzel pek çok neveleri vardır. (Şekil — 4 —, — 15 —, — 34 —, — 41 — Dik M. — 14 —, — 22 — Yatık Şekil. — 31 —, — 11 —, — 18 — motifleri Verve. Şekil — 5 —. Şekilleri görünüz.)

ZİYNET MOTİFLERİ

Manzaradan teşekkül eden yağlıklar birkaç türlü tanzim edilir:

1 — Birincisi geniş bir bordür halinde gayet sık ve yanyana dizilmiş ağaç ve saire.

(Şekil — 16 — görünüz.)

2 — Minyatür tarzında. Yani manzaradan uzak ve geliş güzel dağılmış muhtelif motiflerdir. Zaten bu geliş güzel kelimesi de o asrın kadınından bize mirastır. (Şekil — 14 — görünüz.)

3 — İnce bir kenar üzerine motif halinde seyrek dizilmiş kompozisyonlardır.

Çiçekler de aşağı yukarı aynı kaideye tâbidirler. Geniş ve sık bir su veya bir kaç çiçekten mürekkep motifler halinde bir ince su üzerine muntazam dizilmiş olarak görülmektedir. Bazan sepet içinde çiçek veya tabak içinde meyva motiflerine de tesadüf edilir. Sade ekseriyeti çiçekler ve manzaralar teşkil etmiş olan bu motiflerin de hususi-

yeti tabaktan veya sepetten çiçek ve meyvanın ayrı görülmesidir. Diğer bir hususiyeti de bir selvi yanında bir köşk veya ufak bir saksı, bir kuyu kompozisyonlara tesadüf edilir. Bahsi geçen motifler menazıra tâbi olmadıkları halde gördüğümüz gibi âhenkleri temin edilmiştir. Esasen hususiyetleri de budur. (Şekil — 25 —, — 2 —, — 10 — görünüz ve okuyunuz.)

AYŞE NİNENİN

Tarifine göre ipek çıkarma ve bürümcek yapmak

Mart çıkar, Nisanın 15 inde tohum satın alınır. Bu tohumlar sıcak bir yerde muhafaza edilir. Hatta bazı kadınlar kendi köylerinde sıcak olması için kendi koltuklarında muhafaza ederlermiş. Bazıları da odaya mangal koyarak yani tohumların bulunduğu odaya mangal koyarak, o odanın içinde bir tülbent içinde muhafaza edilir. Bu vaziyet bir hafta 10 gün kadar devam edildikten sonra bir defa kontrol edilmek lüzumu görülür. Evet kontrol etmeden pek tabii ki olmaz. Eğer tülbendin içindekiler canlanmış iseler içinde bulundukları bu sıcak odada bir masanın üzerine temiz kâğıt yayılır, bu böcekler üzerine yerleştirilir ve gıdaları dut yaprağıdır. Bu sebepten dut yaprağı koparılıp verilir. Bu ameliye birkaç gün devam eder. Ve bu birkaç gün sonunda dut yaprakları bu defa üzerine konur.

Bu böcekler yaprakları yiyerek büyümeğe başlarlar ve her gün siyah çörek otu gibi parçalar bıraktıkları için her gün bu kirleri temizlemek icabeder. Bu vaziyet de bir hafta on gün devam ettikten sonra artık büyümeğe başlayan böceklerle bu defa dut yaprakları dalı ile konur.

İşte bu vaziyet karşısında böcekler üç ay kadar bir zamanda epeyi büyürler ve parmak boyunda olunca dağlardan toplanan çalılar verirler ve

böcekler o çalılar üzerine kozalarını örmeğe başlarlar.

Bir hafta on gün zarfında kozalar örülüp tamamlanır. Neticede çalıların üzerindeki kozaları ayıklanır, eğer kozaları az ise evi de müsait ise bir odasını ipek yapmağa hasreder, kozaları çoksa o zaman ipekhaneye vererek ipek çıkarma mahallerinin en meşhuru Bursa ve Adapazarındadır. Bu işlerin ipek mütehassısları mevcuttur. Vaktiyle herkes kendi evlerinde veya müsait bir evde ipek boyamak için evvelâ kozadan ipek çıkarmak mecburiyetinde idiler. Halbuki şimdi beyaz çamaşır ipeği satılmaktadır.

Kozadan İpek Çıkarma Usulü

Evvelâ kozanın çokluğuna göre bir tasta su kaynatılır. Ve elde mevcut olan kozadan kaynayan suyun içine atılır. Yumuşayana kadar bırakılır. Yumuşadığı anlaşılnca ipekleri yavaşça çekmeğe başlanır. Ve tel kadayıfı gibi bir tepsinin üzerine konur ve kurutulur. Kuruyan ipekler çile haline getirilir ve bu şekilde yapılan ipek ismine (ham ipek) denir.

İşte kaynatarak meydana gelen ipeğe bürümcük denir.

(Diğer ipeğe gelince) :

Bürümcükler kaynatılır, durulanır, bükülür ve bildiğimiz çamaşır ipeği işlenecek ipek haline getirilir. İşte bu şekilde beyaz ipek hazırlanmış olur.

Tezgâh dokumak için her Türk kadını sabahın erken saatlerinde tezgâha otururlar. Eski Türk ka-

dınları her işlerine şafakla beraber başarlardı. İpek boyamak, bez dokumak, tezgâh kurmak, yazma yaprak, hatta en mühimi çizilmiş olan işlenecek işlemenin renklerinin bir kısmını şafak sökerken, diğer kısmını da gurup zamanında o güzel renkler arasında bulmağa çalışırlardı ve gördüğünüz gibi sonsuz muvaffakiyet elde ediyorlardı. Kendilerinin ellerinden gelmeyen bazı işleri devrin gençleri kendi semtlerinin işgüzar yaşlılarına rica ederek öğrenme hususunda ellerinden gelen fedakârlıkları esirgemezlerdi. Öğrendiklerini diğer ahbablarına öğretmekten zevk alırlardı.

U Ç K U R L A R

Yağlıklarda olduğu gibi iki ucu işlenmiştir. Yalnız onların işleme kısmı havlulardakinden daha geniştir.

Türk işlemelerini İran ve Arap üslûplarından ayıran karakter şudur: İran'lılar ve Arap'lar tezyinatlarını düz bir sathî tezyinatla doldururlar. Halbuki Türk'lerde kesif bir tarzda tezyin edilmiştir. Ve sonra da göz dinlendiric boş bir zemine tesadüf edilir bir çerçeve şeklini alan bu işlemeleri büsbütün tebarüz ettirir. Bu usul ise bütün şarklıların dolayısıyla Türk'lerin, Müslümanların en esaslı ruh kanunudur.

Ninelerimiz bu san'atları kısım kısım bilgi ve bulgularına göre aralarında paylaşmış vaziyette idiler,

Tezgâh kısmı, bez dokuma kısmı, kumaşa resmetmek kısmı, işleme kısmı, hatta her iğnenin mütehasşısı mevcuttu. Evet bu oniki tarz Türk iğnelerinin bile mütehasşısı vardır. Vâkıa o devrin kadını bu iğnelerin başlı başına hepsini işlemeye muktedir ise de yine erbapları ayrı idi. İşi erbabından sor. El elden üstündür, sözleri de o devirlerden kalmıştır.

Ninelerimiz evvelâ ipek çıkarmağa başlamışlar. Bu gibi işlemelere sahip olmak için evvelâ ipeğe sahip olma lüzumu olduğunu idrâk etmişlerdir.

(Şekil — 34 — görünüz.)

KUMAŞ ÜZERİNE ÇİZMEK

Evvelâ gayet ince ve beyaz saman kâğıdı üzerine deseni çizer ve üzerinde desen olan kâğıt büyüklüğünde aynı cinsten üç adet kâğıdı üstüste dört köşesinden jelâtin ile birbirine yapıştırır, yalnız çizilmiş olan kâğıt en üstte olmakla beraber ters tarafından yapıştırmalıdır. Bu ameliye bittikten sonra dikiş iğnesinin dibini bir tahta veya eskimiş ince fırça sapına kenetleyerek veya ince bir saatç pensi ile iğneyi tutarak vazifeye başlanır.

Şimdi beyaz bir bezi dört kat eder, masanın üzerine yayarız. Evvelce yapıştırdığımız kâğıdı bezin üzerine koyarak elimizdeki iğneyi sapından düz tutarak çizgi üzerinde delmeye başlarız. Bu ameliyenin kolay çalışılması için sağ el dirseğe kadar masanın üzerinde dayalı olması lâzımdır.

Modelin noksansız olarak iğnelendiğine kanaat ettikten sonra iğnelenen kâğıdın üçü de aynı

modele ait olduğundan diğer iki tane kâğıdı bir yerde muhafaza ederek bir tanesini elimize alır, vazifemize başlarız.

İşlemek için çizmeye hazırladığımız örtüyü iyi bir ütü yaparak masanın üzerine yayar ve ufak bir çıkın içine hazırlanmış siyah tozu elimize alarak yayılmış olan işlenecek örtünün üzerine iğneli kâğıda usule uygun bir tarzda koyup yukarda bahsi geçen çıkını bu iğneli kâğıdın üzerinde gezdirmeye başlarız. Bu hareket az bir zaman devam eder. Ve kâğıdı kaldırdığımız zaman modelimiz aynen kumaşa çıkmıştır. Böylece elimizdeki modelimizi istediğimiz herhangi bir yere kolayca çıkarmak kabil olur.

Kumaşa toz çıkını ile model çıkarmaya silkelemek derler.

Yukarıda iğneleme ameliyesinde iğneyi üç kat ince kâğıttan sonra alttaki beyaz beze kadar batırmak lâzımdır. (Şekil — 2 — görünüz.)

SİLKELEME TOZU

Ufak bir mangal kömürünü tunç havanda iyice dövdükten sonra ince tülbentten elemeli, pudra inceliğinde olunca mermerşahiden veya yıkanmış patiskadan biraz koparıp içine kömürü koyarak çıkın yapılır. (Şekil — 2 — görünüz.)

Kıymetli ninelerimiz kumaş üzerlerini de öyle bir mahirâne çizmişlerdir ki, bugün elimize aldığımız herhangi bir çevrenin ipeğini koparacak olursak ipeğin altında çizginin el'an durduğunu görürüz.

Bazı ninelerle bu gibi boyamalar hakkında görüştüğümde; Büyük annesinin vaktiyle ipekleri nasıl boyadığını annesinden öğrendiğini, kendisi bile gençliğinde bir müddet ipek bez ve boyamalarını ve yazma yaptığını anlattı. İşte ipek boyamalarının bir kısmını bu nineden öğrendim, diyebilirim.

İşi erbabından sor, derler. Bu söz hepimizce malûmdur. Eski devirde de her san'atın ehli vardı. Meselâ: İpeği boyamasının, kumaş üzerine çizmenin mütehassısı, sair işlerin hepsinin mütehassısları vardı.

C — Ekseriyetle bez üzerine yapılırmış. Gündelik veya yıkanacak şeyleri bez üzerine işlerlermiş. Gelin güvey elbiselerini, cüz keselerini, dâvetlerde giyilecek elbiseleri kadife veya devirlere mahsus isimlendirilmiş kumaşlar üzerine işlenirmiş.

Her Türk işleminin devre göre tarzı olduğu gibi renkler de devirlerle alâkalıdır.

2 — (Türk işleminin işlemek için hazırlanacak ipekler.)

C — Yukarıda ipekler hakkında izahatta bulunulmuştur.

Ninelerimiz tabiatın karşısında hayranlıklar içersinde tetkikler yaparak emellerine muvaffak olmuşlardır.

İpeklerinizin renklerini sun'î boyanmış ipeklerle değil, ninelerimizin işlemelerinde kullandıkları has boyalarla kullanmanız çok daha iyi olur.

Çünkü ellerinizdeki işlediğiniz işler belki de hepsi sun'îdir. Güneşte veya açık havada pek çabuk müteessir olurlar. Bir gün torunlarınız işlerinizi görmeyi arzuladıkları zaman beyazdan başka bir renkle karşılaşamazlar. Yalnız bununla kalmayıp işleme san'atı tarihimiz boş kalır. İpeklerinizi ninelerimiz gibi nebati boyalardan kullanmanız tabiatın bu güzelliği karşısında her an bizleri mest eden çiçeklerden, yarpaklardan, köklerden, toprak ve açık havadan, denizden, kurşun ve demirden, herhangi bir maddeden istifade ederek ipeklerinizi boyamak sizler gibi müstakbel sanatkâr kızlarımızın ellerinde olan bir şeydir. Çün-

kü Türk kadını ve kızı sırasında kendisine verilen vazifelerini yapmış ve daima yapmaya hazır olduğu gibi Milli vazife olan bu san'atı da hiçbir hususiyetini kaybetmeden devam ettirmek Türk gençlerinin vazifesidir.

Sizlere bunları anlatma imkânını bulabildiğimden çok memnunum. Çünkü bu kitabı okuyan meraklı genç Türk kızı tıpkı nineleri gibi kendi çocuklarına, torunlarına, talebelerine aynı sanatı tekrar ettireceklerdir.

İğnelerin sayısı ve isimleri:

Türk işlemesi: İğnelerin adedi 12 olduğunu yukarıda yazmıştım. Bugüne kadar 35 iğne olmuştu. Şimdi de nasıl işlendiği hakkında izaha geçelim.

1 — Gözeme :

Gözeme iki kısımdır. Bir kısmı dikiş usulüdür, diğeri ise sap işi şeklinde olur.

Ekseriyetle bez üzerine (Şekil 10) daki usul kullanılır.

(Şekil 3) ise (Şekil 2) nin boşluklarının doldurulması demektir. Her ikisine de Gözeme ismi verilmiştir. Lâkin (Şekil 2) daha eski olduğu ve biâhare Orta Asırlarda her ikisi de kabul edilerek bugüne kadar kullanılmaktadır. (Şekil — 10 — görünüz.)

2 — Sarma işi :

Sarma işi 3 kısımdır:

İnce Sarma, Verev Sarma, Düz Sarma.

(Şekil — 25 —, — 11 —, — 2 — görünüz.)

(Şekil 2) deki İnce Sarma denilen tarz Gözeme yerine bazı çiçeklerin etraflarını sararlar.

(Şekil 11) deki Verev Sarma denilen işleme tarzı, ince zarif yapraklarda ve çiçeği köke bağlayan saplarda kullanılır. Aynı zamanda sofrta takımı ve çay takımı gibi bugün kullandığımız örtülerin, peçetelerin, amelikan servislerin baskı kenarlarında kullanılır. Eski devirlerde ise çevre, mahrama, yağlık, uçkur, levha örtüsü, sofrta peşkiri gibi örtülerin içlerinde bulunan ince yaprak ve kenarlarında kullanmışlardır.

(Şekil 25) de görülen düz ve genişçe sarma örtü etraflarında ve saplarda kullanılmıştır. Aynen bugün kullanılmaktadır. (Şekil — 25 —, — 11 — görünüz.)

3 — Hasır iğne ve Lokum iğne :

Bu örgüler tellere dikkat ederek sırayı bozmadan ister hasır, ister lokum iğneler, tıpkı dikiş gibi oyluğayarak dokuma gibi işlenir. Evvelâ sağdan sola dikiş gibi veya soldan sağa, sonra yukarıdan aşağıya veya aşağıdan yukarı işler ve böylece lokumlar yerlerini bulur, telleri ayırarak muntazam işlemek işe güzellik verir ve hususiyetini muhafaza eder. (Şekil — 26 — görünüz).

4 — Balık sırtı :

Asırlar geçtikçe ninelerimiz yeni yeni işleme tarzları icat etmişlerdir. Meselâ: Türk işlemede insan ve hayvan resimleri yapılmak âdet olmadığından onları istilize ederek çiçekler yapmışlar, eğer dikkat edilirse gördüğümüz dallar çiçeklerin

kazıları salyangoz, balık, hatta insana dahi benzenleri vardır. İşte (Şekil 3) de gördüğünüz balık sırtı diye tâbir edilmiş olan işleme küçük ve büyük yapraklarda çiçeği köke bağliyan saplarda daha doğrusu işlenmesi elzem olan yerlerde yer alabilir. Çiçeklere, insana, hayvanlara karakterini vermek şöyle dursun hatta işlenecek işlemeyi dahi balığın sırtından fikir alarak sırt kemiğinden ayırdığı etin şekline benzeterek karşılıklı işlemişler. Bu işleme de balık sırtı demişlerdir. (Şekil — 3 — görünüz.)

5 — Balık kılçığı :

Balığın sırt kemiğinden görerek aynen işlenir (Şekil 27) deki gibi. (Şekil — 27 — görünüz.)

6 — Sıra işi :

Ekseriyetle bez üzerine ve icabettiği zaman deri, kadife, ince ve kalın ipekli üzerine hemen her devirde rağbet görmüş bir işlemedir. Bu işlemenin iğneleri (Şekil 9) da görüldüğü gibidir. Yüzü, arkası aynıdır. Her iki tarafını kullanmak mümkündür. İğnelerinin işleniş tarzları asırlara göre değişmiştir. Bidayette deri ve çuha üzerine geniş geniş işlenmiştir. 16. cı ve 17. ci asırlarda en ince ve muntazam ve daha zevkli işlenmiştir. Türk işlemlerinde en çok yer alan işleme iğnesi sıra işidir. (Şekil 9) da görüldüğü veçhile dikiş gibi çalışılır. Tellere dikkat etmek lâzımdır. (Şekil — 9 — görünüz.)

7 — Civan Kaşı :

(Şekil 28) de görülen iğnenin ismine Civan

Kaşı denilir. Ekseriyetle büyük örtülerin kenarlarında yer alarak örtünün asâletini kuvvetlendirir. Yalnız işleme iğnesinin ismi Civan Kaşı'dır, kendisine ise bordür denilir. Herhangi bir örtünün etrafını çeviren dar veya geniş işleme bordür olabilir.

Bordür geniş olursa, yanına yerleşen dalların küçük olması ninelerimizin zevklerinin icabıdır. Civan Kaşı dediğimiz bordür ince olursa etrafında yer alan dallar daha büyük ve kuvvetli olması yine ninelerimizin zevklerinin icabıdır. Bugün müzelerde, antikacılar da ve bazı meraklı koleksiyonlarda kemali itina ile kopya ve etüd ettiğimiz yüz binlerce kıymetli eserlerin bizlere örnek olduğunu görmekteyiz. O devrin kadınları ninelerimiz bunları nasıl çalıştıkları bizleri hayret ve hayranlıkta bırakmaktadır. (Şekil — 28 — görünüz.)

(Şekil 28) de görüldüğü gibi Civan Kaşı denilen bordür daha ziyade sırma ile işlenir. Eğer bordür sade sırma ile işlenmişse o zaman etrafındaki dallar renkli olur, eğer bordürün içinde (Şekil 28) de görüldüğü gibi aralarında renkli çiçekler mevcut ise çiçekler renkli olacağından etrafı dizilen dallar yalnız sırma olur ve böylece işlenmiştir. Bu şekilde işlenmiş olan işlemler ekseriyetle 16 .cı asrın ikinci yarısından 18. ci asrın 1. ci yarısına kadar devam etmiştir ve bu gibi işlerde tel pek az bulunmaktadır. 18. ci asrın 2. ci yarısından sonra, hatta 18. ci asrı 19. cu asra bağlayan gümüş ve altın tel ipeklerden daha ziyade yer almış, pırıltı çoğalmış, pastel renkler azalmış, 19. cu asrın 2. ci yarısında Türk işlemleri Garp'le karışmış ve gerek renk ve gerek desen asâletini kaybet-

miştir. O güzel pastel renkler yavaşça görülmez olmuştur.

8 — Maraş İşleri :

Kadife, çuha ve ipekli üzerine ekseriyetle sırma ile işlenir. İcabederse biraz ipek ilâve edilir. Cüz keseleri, cepken, yer minderi örtüsü, perde, dâmat elbiseleri, Bindallı kahve takımı örtülür, beyaz pembe kadife veya ipekli üzerine gelin elbiseleri, mektebe başlayan çocuklara cüz kesesi ve başlarına işlemeli kalpak, tarak kılıfı, sakal kılıfı, yatak takımı, traş için keseler, para keseleri, hamamda kurulandıktan sonra istirahat için büyük havlu, terlik vesaire gibi işlerde kullanılır.

(Şekil — 29 —, — 14 — görünüz.)

Maraş işi 18. ci asrın 1. ci yarısında başladığı anlaşılmaktadır. İşleme usulü şöyledir:

Hazırlamış olduğumuz Maraş'a ait bir deseni muntazam olarak kumaşa resmedersiniz. Kumaşınızın cinsine ve rengine göre çizmek kolaylıkları mevcuttur. Meselâ: Kahverengi — Siyah — Lâcivert — Bordo — Yeşil bu gibi koyu renkler üzerine model, tebeşir tozu ile çıkarıldıktan sonra tozun çıkmaması için beyaz sulu boyayı bir godede boza koyuluğunda sulandırır, 2, 3 No. lu fırça ile muntazam çizersiniz, aynı modeli yumuşak mukavva üzerine tekrar kurşun kalemle çizersiniz ve yaprak, sap, çiçek nereden isterseniz muntazam keserek kumaştaki çizdiğiniz modelin ölçüsüne uygun yerleştirirsiniz, yani taşırmadan bir nokta gibi yapıştırırsınız. Esasında 7 adet sim makarası lâzım. Eğer siminiz kalınsa 3 adet makara kâfi gelir. Eğer yalnız ipekle işlemek lüzum görülürse yine aynı ameliye takip edilir.

Makaraların uçları birleşerek görüldüğü gibi işlenir, bu ameliye yalnız üstünden çalışıldığı için sim masrafı oldukça az olur.

İşleme tarzı şöyledir:

Simlerin uçları birleşince makaralar döner, görüldüğü gibi sağdan sola, soldan sağa sol el ile simleri yürüterek sağ el ise sağlam bir sim rengi ipekle bu defa iğneyi iplikle beraber sağdan sola, soldan sağa yürüterek ameliyeye devam edersiniz.

İşte böylece sağ el iğne iplikle yukarıdan, sol el ise simleri birleştirerek yukarıdan çalışarak meydana gelen Maraş işi aradaki mukavva vasıtasıyla bombeli ve çok muntazam olur. Fakat arkasına sim geçmediğinden az malzeme ile meydana gelen bu işi kadınlardan ziyade erkekler çok çalışırlar. Bilhassa Maraş'da bu Maraş işi daha ziyade erkekler tarafından işlenmiş ve işlenmektedir.

S U Z E N İ

9 — Suzeni bir nevi kasnak işidir.

tığa sararak bu şekilde işlenir ve eğer yapılan iş çiçek ise göbekten başlanır. Döne döne kenarlara doğru gelinir. (Şekil — 30 — görünüz.)

BOHÇALAR

Eski devirlerde bohçalar daha ziyade şu renklerle işlenmiştir:

Koray, beyaz, mavi, siyah, yeşil ipek, sarı sırma.

Mendiller daha ziyade şu renklerdir:

Lal, gök mavisi, yağ yeşili, siyah.

Uçkurlar şu renklerle işlenmiştir:

Mavi, kiremidi, yağ yeşili, hardal rengi, beyaz ipeklerdir.

İŞLEMELİ PARA KESELERİ

Türk işlemelerinde para keselerinin çok mühim rolleri vardır. Bunların herhangi yere ait olduğu işlemesinden ziyade renginden belirtilmiştir. Bu sebeple Saray ehli keseleri kısım kısım ayırmışlardır.

Meselâ: Tapu senetleri yeşil atlas keseye, vakıf paraları örme keseye alacak senetlerini kırmızı keseye, masraf senetlerini beyaz keseye, tahsili belli olmayan senetleri de siyah keseye konulması mutad olduğu belirtilmektedir. Mühim kanallardan öğrendiğime göre Osmanlı hükümdarlarının yabancı hükümdarlara gönderdiği nameler muhtelif cins keselere konması büyük bir merasime tâbi idi. Hind ve İran hükümdarlarına gönderilen nameler (çatma kadife) keselere Tatar hanlarına (kırmızı atlas kese) diğer bilûmum ecnebi hükümdarlara (atlas bugdan) ve eflâk beylerine de (bez kese) içinde gönderilmekte olduğu belirtilmiştir. Topkapı Sarayında Müze arşivinde bulunan son zamanlara ait hattı hümayunların Sadrazama kırmızı atlas keselerle gönderildiği anlaşılmaktadır. Türk işlemelerinin daha ziyade İstanbul, Bursa ve Beypazar, Bilecik gibi şehirlerde işlenmiş olduğu belirtilmiştir.

OYALAR HAKKINDA

Oyaların nevileri pek çoktur. Öyle oyalar var

dır ki hakiki kır çiçeklerinden ayırmak gayri mümkündür. Bunlar çeşitli bezlere tülbentlere yerleştirilmişlerdir. Meselâ, grep, tülbent, hind tülbendi, ince keten tülbendi gibi kumaşların etrafına rengârenk yerleştirilirdi. Hatta bazı keselerin etrafına dizildiği de görülmüştür. Bu oyalı yemenileri büyük dâvetlerde evin genç kızları giyinirlerdi, dini dâvet düğünlerde evin genç kızları tepeden tırnağa kadar süslü işlemeli yeşil esvaplar ve oyalı yemeniler bağlarlar, elmaslar takınırlardı. Hele bazı mühim dâvetlerde hısım, akraba ve ahabplar dâvet edilir. Evin sofasının mühim bir tarafını işlemeli şallar ve çevreler çeşitli Türk işlemleri ile bir gelin köşesi gibi süslenirdi ve ailenin durumuna göre billûr kâseler içerisinde türlü çeşitli şekerlemeler ikram edilirdi. Bu hizmeti yapan ailenin genç kızları ve gelinleri daha ziyade yeşil, gül kurusu, dâvetin derecesine göre elbiseler giyerek elmaslarla gelin gibi süslenerek hizmet ederlerdi. Asırlar boyunca Türk kadınları her semt ve mahallede evin hususi harem kısmı bulunan kimselerin evlerinde o semt ve mahallenin ileri gelenleri toplanıp sohbet ederlerdi, işlemler hakkında en ince işbilenler de bu sohbetler arasında bulunurdu. Onlardan muazzam fikirler alınır. Âdet olduğu üzere yemek yerler ve bu yemekleri yapmak için kur'a çekerler, dâvetli halkın hangi gün ve kimin evinde toplanacaklarını ve kendi hisselerine düşen yemekleri kendi evlerinde yaparak dâvet edildikleri eve gönderirler veya kendileri götürürlerdi. Bu topluluklarda hayırlı işler yapmak için de konuşma olurdu. Meselâ; Bir kızın çehizi acele ise hemen ayrı bir dâvet yapılır, aynı şekilde yemekler taksimatlı olarak yapılarak gönderilir, bu defa herkes hissesine düşen

kız çehizini üzerine alır ve az zamanda mükemmel bir çehiz meydana gelirdi. Asırlar boyunca Türk kadını işgüzarlığı sayesinde önderlik randımanını kazanmış ve kazanmaktadır.

YATAK TAKIMI

O devirde divan üzerine yatak serilir herkesin haline göre divanlar mevcuttu. Gümüşlü divan, se-defli divan, tahtadan da olanları vardı. Çarşaf divandan aşağıya kadar inerdi. Ve kıymetli bir işleme örtü de aşağıya kadar örtülürdü. Baş ucuna kıymetli kadife işlemeli kese asılır, yatağın üstüne yorgan örtülürdü, yanlarına da iki uzun yastık yerleştirilirdi.

BAĞIRDAK ÖRTÜSÜ

Yeni doğmuş çocuk 7. ci günü yapılan merasimde çocuğun gümüş veya sedef beşiğini doğan çocuğun anneannesi yapar, 7 nci gün merasimle beşik ortaya çıkarılır. Beşiğin iki bağırdağı vardır. Bir metre boy, 25 - 30 santim genişlik, kıymetli ipek ve sırma ile işlemeli bir kumaştır. Uçlarında birer metre boyunda kaytanlar vardır. İşte bu bağirdak örtüsünün üzerine aynı kumaştan sırmalı yorgan da örtülür.

CÜZ KESELERİ

Ekseriyetle türbe yeşili, mor, çivit mavisi kadifeler üzerine işlenirdi. Bunlar daha ziyade Maraş işleriyle tezyin edilirdi.

Çocuk 5 yaşına gelince hâli vakti yerinde olan aileler çocuklarını saltanatla mektebe balşatırlardı. Mektebin ismine Taş mektep denirdi. Yani şimdiki İlkokula Taş mektep denirdi.

Çocuk giydirilir, kuşatılır ve fesin üzerine elmaslar, nazarlıklar takılır, sol tarafa omuzdan bele doğru bir şal takılır, Sol omuzdan sağ tarafa doğru köşeli olarak kadife üzerine sırma ile veya Maraş işile Cüz kesesi takılırdı. Büyük merasim yapıldı. (Şekil — 30 —, — 32 — görünüz.)

TÜRK İŞLEMELERİNDE KIZ ÇEHİZLERİ

Kıymetli kanallardan işittiğime göre asırlar boyunca Türk kadınlarının yeni yetişen kızları çok erken (mektebe) okula, gönderildikleri için 14 yaşında eve çekilirlerdi.

Düğünlerde gelin askısı olarak cihazlarla süslenen bir oda mevcuttu. O evin büyük hanımından gelin olacak kıza kadar gergeflerde işledikleri:

Şerbet teşkilleri,

Peşkir,
Yağlıklar,
Çevreler,
Makramalar,
Sofra takımları,
Levha örtüleri,
Kapı örtüleri,
Hamam havluları,
Ayna örtüsü.

Hep o ellerin mahsulü idi bu nakışlar, el'an koleksiyonlarda ve antikacılarda mevcuttur. Bunlar sarma, susma, hesap, müşabak, sıra tel, kırma tel, balık sırtı, balık kılçığı gibi tarzlarda işlenen nakışlardır ki keten ipekten kendi dokudukları kumaşlar üzerine işlenirdi. Dokudukları ketenler ise tülbentten daha ince idi, çehiz odasındaki eşyalar arasında ninelerden torunlara ve evlâttan evlâda intikal eden aile eşyası yalnız o askıda görülen eşyalar o aile kadınlarının kendi ellerile yaptıkları çehizlerdi.

Bu çehiz odasında ve şehirlerde aile konaklarında, Hekim, yani Doktora çıktıkları zaman büründükleri kıymetli şallar vardı, bu şallar çarşaf kadar uzun ve güzel vücudü tamamen sarardı. Bunlara lahuru şal denirdi, ayrıca içi canfes astarlı boy hırkaları gayet güzel ipekten işlenmiş bel şalları kışın soğuktan kadınların yaşmak üzerine örttükleri kıymetli şallar da mevcuttu, erkeklere mahsus (gürün) şalından hırkalar, yelekler, mintanlar bu eşyalar arasında yer alırdı.

Yalnız İstanbul'da değil, bu şekil bütün vilâyetlerde böyle idi. Evin kızı veya gelini büyük aneden kalan o değerli esvabı giyip düğüne gittiği zaman gurur hissederdi. Bu gurur ise Türk asâletinin bir belirtisi idi.

10 — Yazmacılık ve Kandilli yazmaları:

16, 17, 18. ci asra ait bulunan gerek işleme ve gerek renk bakımından en güzel, hattâ saraya ait kıymetli işlemelerin tûlbent inceliğinde keten ipliği ile dokunmuş Kandilli yazmalarına tesadûf edilmiş ve edilmektedir. En iyi cins yazma yukarıdaki asırlara ait ve beraberce devam etmiştir. Bu cins yazmalar katiyen solmazlar, esasen ipekler gibi yazmaların da solduğuna tesadûf edilmemiştir.

Çalışma tarzı :

Yukarıda bahsi geçen tarzda nebatî boyalarla boyar, bilâhare yapacağı işin veya eşyanın büyüklüğüne göre tezgâhında dokur, onun üzerine arzu ettiği zemin rengi üzerine yazma tarzındaki dalını çizer, yazmayı boyar. Onun boyası ayrıca aşağıda bildirilecektir. Ekseriyetle yazma işinin devrine göre kalıpları vardır. Basar boyaları kara kalem ve Kandilli yazmaları diye anılır. Her yazmada siyah mevcuttur. Sarı, bordo, güvez, lâcivert, tarçın, mavi, pembe gibi renkler kullanılır.

Yazmanın üzerine sırma işini ninelerimiz en ziyade 17 ve 18. ci asır arasında işlemişler ve fevkalâde muvaffak olmuşlardır. Asrının tayin edilişi yazmanın üzerindeki Türk işlemesinin inceliğinden anlaşılmaktadır. Hiçbir yazma üzerinde kötü işleme dalına ve kötü bir bordüre tesadûf edilmemiştir. Bu şekilde iş üstüne iş icad eden devrin yukarıda bahsi geçen asırlarda olmuştur. İşte ninelerimiz desen, renk zevkinin zirvesine çıkmış oldukları devirde bu işler meydana gelmiştir. 18. ci asırdan bu tarafa, hatta 19 uncu asrın birinci yarısından sonra iş üstüne iş yapacak sanatkârlar birer

Birer ortadan kaybolmuşlar, onların yerlerini tutacak ikinci derecede sanatkârlar işe başlamışlar, bunlar ise yazmacılık ile işlemeyi çok fazla bulmuş olacaklar ki zevklerine, keselerine, güçlerine uygun olmadığından ikilik yapmışlar. Yazmacılık ile işlemeciliği ayrı ayrı birer iş olarak çalışmışlardır.

Bilâhare Mürver iğne — Tel iğne — Tırtıl iğne — Antep — Susma — Çin iğnesi hakkında iza-hat verilecektir.

ANAVATA

Anavata ve bonode işleri gibi işler 19 uncu asrın 2. ci yarısından bu tarafa hüküm sürmüş. Çünkü Garp işleri hâkim vaziyetinde kalmış idi. Fakat bu devir o kadar uzun sürmemiş, nihayet 1937 — 1938 tarihleri arasında yeniden Türk kadını Türk işlemeleri hayatıyetine kavuşmuştur. Bugün yurdumuzun hemen her tarafındaki okullarda, evlerde Türk işlemeleri fevkalâde faaliyet göstermiş ve göstermektedir.

Bugün Amerika, Avrupa gibi bütün devletlerdeki büyü ksergilere Milli işlemelerimizle iştirak ederek şöhret kazanmaktayız. Bugünkü Türk kadını ve kızı ninelerinin o devirlerini yaşamaktadır. Bu mutlu vazife Türk kızının Milli şerefidir.

Kumaş çizmek için ekseriyetle kahverengi rastıkla çizilirmiş. Asırlardan kalma bir işlemenin ucunu sökerseniz çizginin el'an durduğunu görürsünüz. Bu rastıktır.

TAMAMLAYICI BİLGİLER VE SORULAR :

Balık Kılçığı nerelerde kullanılır? (Şekil 27, bakınız).

Sırma nasıl işlenir? (Şekil 9, bakınız).

Hangi modeller, içinde, nerelerde işlenmek üzere yer alır?

Hasır iğne nasıl iğnedir ve işlenme tarzı nasıldır?

Türk işleminde menazır var mıdır? Eğer varsa veya yoksa neden yoktur?

Peşkirler kaç kısımdır. Nerelerde kullanılır?

Susma iğne daha ziyade nerelerde işlenir ve nasıl işlenir?

Aplike nedir, nasıl işlenir ve ne zamandan beri işlenir? (Şekil 32, bakınız)

Suzini nasıldır ve ne üzerine işlenir? (Şekil 30, bakınız.)

Maraş işi nasıl işlenir? (Şekil 29, bakınız.)

Lokum iğne nasıl işlenir?

Sıra işi nasıl işlenir, hangi asırlardanberi işlenmektedir? (Şekil 9, bayınız.)

Türk işlemelerinin adedi kaçtır ve nelerdir?

Motifler kaç kısımdır?

Bordürler kaç kısımdır?

Saraylarda, vükelâ konaklarında, elbiselerin kollarında ve yaka önlerinde lâzım gelen yerlerde kullanılan kürkler vardır. Onların isimleri nedir?

Eski kalpaklar hangi deriden ve hangi kürklerden yapılır?

Türk kadınının oyalara verdiği kıymet ve kullanıldığı yerleri izah ediniz.

O devirlerde semtlerde veya mahallelerde kadınlarla yapılan topluluklar nasıl olurdu?

Cüz kesesi nedir ve neye yarar, nerede kullanılır?

Keseler kaç kısımdır, şahsa göre ayrılır mı?

Geçme iğne ne demektir, nasıl olur?

File nasıl işlenir, ne üzerine işlenir?

Kumaşa örgü nasıl yapılır?

Civan Kaşı nasıl işlenir?

Tırtıl nasıl işlenir, nerelerde, ne ile beraber işlenir?

İğnelere ve silkeleme nasıl olur?

Türk işlemesinden maksat nedir?

Türk kadınlarının Milli kıyafetleri nasıldır?

Giydikleri elbiselerin cinsleri?

Ekseriyeti kaç renk üzerindedir?

Esas olarak kaç çeşit şalvar giyerler, şalvarların isimleri?

Bürgü nedir?

Anteri dedikleri elbise daha ziyade hangi şenirde kullanılır?

Üç ipekli kumaş elbise üzerine tekrar giyilen kolsuz kadife işlemeli elbisenin ismi nedir?

Şalvar üzerine Türk kadınlarının giydikleri gömleğin cinsi nedir? Ve nasıldır?

En üste giydiği kısa ve uzun kollu kakma işlemlerle dolu olan ceketin ismi nedir?

Türk kadınının en üste giydiği kısa ve uzun

kollu ve brokarlı olduğu gibi kol ağızları ve etrafları bordurlu olan ceketin ismi nedir?

Makrama nerelerde kullanılır?

Türk kadınının giydiği iskarpinin ismi nedir?

Saduç kimdir nerelerde bulunur, vazifesi nedir?

Çevre nedir?

Libada denilen hırka ne biçimdir, hangi tarihte kullanılmıştır?

Üç etek hangi tarihte bitmiştir?

Bindallı nedir, ne zaman, nerelerde kullanılır?

Düz şalvar ne zamanlar kullanılır?

Kaftan nasıldır ve kimler tarafından giyilir?

Çakşırı kimler giyer, çeşitleri var mıdır?

Kıskı nedir?

Türk kadınının milli kıyafetinde boynuna taktığı şeylerin isimleri nedir?

Yağlık nedir, nasıl ve nerelerde kullanılır, kimler tarafından kullanılır?

Peşkir nerede kullanılır, nasıldır?

Ondokuzuncu asrın birinci yarımında üç etek bitmiş, fakat yukarıda bahsedilen (Libade) hırka ve etek oyalı hotoz modası hüküm sürmüştür. Bidayettenberi bindallı çeşitli olarak bilhassa düğün ve dâvetlerde giyilen ağır bir elbisedir. Bordo, çivit mavisi, türbe yeşili, bu üç renk kadife üzerine ağır Maraş işile kabartılmış altın ve gümüşlerle işlenmiştir. Bazıları çiçeklerin ortalarına inci, tırtıl tel ilâve ederek elbisenin saltanatlı olmasına gayret ederler. Bu Bindallı elbiselerin gümüş ve altın ağır kumaşlar üzerine dokunmuşları da vardır. Bunlar ekseriyetle gayet ağır kumaştan dokumalı şalvar giyerlerdi.

Şalvar iki kısımdır, biri kuyruklu ve düz, kuyruklu denilen şalvarın paçaları onbeş santim kadar uzun sırf sırmadır. Baldıra kenetlenir ve şalvar daha ziyade arkadan hayli sarkar. İşte bu şalvara kuyruklu derler. Çok makbuldür. Bunun üstüne çok nâdide oyalarla süslü bürümcük blüz giyer ve onun üzerine (anteri) dedikleri üç etekli ve ağır kumaştan beli çok ince ve yakası sivri giydikleri elbisenin belini çok sıkar, bütün blüzün oyaları ortaya dökülür, göğüs yukarı çıkar, blüzün nâdide oyaları meydanda görülür. Oyali yemeni veya fes üzerine tepelik denilen birbir üzerinde dizilmiş altın olur. Onun altında inci, daha altında büyük beşibirliklerle tezyin edilmiştir. Boğaz kısmında kısı denilen sıkı dizilmiş altın dizisi vardır. Bu

kıyafetin üzerine kolsuz kadife ve kısa bir ceket giyilir. Bir de ayak kemiklerine kadar uzun ağır kumaştan düz yollu şalvar giyilir, onun üstüne bürümcük blûz giyer, onun üstüne kısa uzun kollu kadife (fermane) dedikleri ceket giyer.

İşte bu gibi ceketin kenarları kolları bordurlu olanına yukarda bahsi geçen fermane ismi verilir.

Milli işlerimizi işlemek gururumuzu arttırır, zevkimizi çoğaltır. İşlemelerimiz her şeyin fevkinde olarak gözönünde herkes tarafından kıymetlenmektedir.

Türk kadınları Milli kıyafetleri şalvar, blûz, altın kemer, kadife bindallı, getik papuç, makrama, kısı gibi.

(Saduç) gelinden daha çok güzel giyinen bir genç kadındır. Gelini eve alıştırmak için bir hafta gelinle beraber evde gezer, giydiği bindallı elbise üzerine çok bol takıntılar takar, kısı altında inci, onun altında beşibirlikler takar bu şekilde evde bir hafta gezer ve çetlik papuç giyer.

(Libade), hırka üç etek devrinden sonradır, altında uzun boylu etek üstüne (Libade) hırka ve onun üzerine kıymetli oyali hotoz giyilir. 19. cu asır ikinci yarısı sonu, Avrupai hava başlamadan evvel, kullanılırdı.

Eğer kadife uzun kollu ceketin yalnız brokar olarak altın, gümüş ile kakma işlenmiş ise buna (Salta) denir. Yukarda bahsedildiği gibi kısa ceketin kollarını dirseklerinde ve sırtının ortasında ve ceketin önlerinde sırmalı kakmalı işlemeler varsa (cepken) denir, eğer sade ise (yele) denir.

Yukarda bahsi geçen (anteri) diye tarif edilen

kumaş elbiseye daha ziyade (Beypazarında) tesa-
düf edilir.

(Gölpazarında) yırıklı diye isimlendirilen bu üç etekli ağır kumaştandır. Eteğinin arkası çok uzun, yerlerde sürünür. Önden iki etek, bir tanesinin ucu beline ilâştirilmiştir. Buna (yırıklı) etek derler. Yani sağ eteği sola bükerek ve beline ilâştırır. Bellerine de yağlık bağlarlar. Bu yağlık gelinin çehizlerindendir. İki başı ağır işlenmiş kalçaya doğru sivri olup arkadan öne bağlanır. Ve bütün haşmetile işleme önden görünür. Bunlara ağır mücevherler takarlar, kısa fes üzerine oyalı yemeniler örterler, örgülü saç bırakırlar.

Konya da tepelik, yüksek ve saltanatlıdır.

Simav'da da kısa fes üzerine yemeni örterler ve otuz, kırk tane saç örerler. Örenken saçlarını altınla beraber örerler. Bu saçlar omuzdan omuza arkayı ihate eder. Göğüslerinin üzerine de birer örgülü saçlar dökülür. Çok zengin bindallı giyer ve çok elmas takıntıları mevcuttur. Giydikleri kumaşlar Atlas Diba, bahsi geçen kumaşlardan elbiseler giyerler. Bu giyimlerin Saraya ait olan veya vükelâ konaklarındakiler, vezirler, bunların elbiseleri sahâ saltanatlı ve kollarında, yakalarında kürkler vardır.

Elma kürk, Sarısamur, Zerdua, Servi, Teyyüm, Sansar, Tavşan, Nafe, Başak, Cilgava, o devirde kullanılırdı.

(Kakum) bu kürk beyaz üzerine parmak gibi siyah sarkıntılıdır. Sarkıntıları olan aynı hayvanın ismi gibi kıymetli bir kürktür. Erkek ve kadınlar tarafından kullanılır.

(Yağlık) gelinlerin ve kızların bellerine bağladıkları dikdörtgen ve iki uçları işlemeli bir bez örtüdür. O devirde işgüzar gelinler ve kızlara işini güzel işlediği veya herhangi bir vazifeyi lâıykile gördükleri zaman büyükleri; Eline sağlık kızım, beline sırmalı yağlık... diye dua ederlermiş. O devirde de sırma çok ucuza mal olmadığı için bol sırmalı yağlık orta aile kızı için büyük bir nimet olduğu anlaşılmıştır.

(Çevre) nedir? Devrine göre gelinlerin düğün günü ellerinin üstüne koyarak iki elinin üzerine atarak sarkıttıkları ve öylece misafir karşıladıkları örtüdür. Aynı zamanda diğer başka işlere yarar, gelin odasını tezyin eder. Kıymetli bir örtüdür, levha ve aynı örtüsü de olabilir. İnce bez, keten üzerine gayet ince işlenmiştir. Çok kıymetlileri vardır.

(Peşkir) iki türlüdür. Biri firdolayı büyük sofranın etrafını çevirir. Bu kalabalık sofralarda kullanılır. Diğeri el silmek, kurulamak için ufak peşkirlerdir. Her ikisinin de iki tarafı işlemeli ve saçaklıdır.

(Havlu) her genç kızın çehizleri arasında getirdiği havlu vardır. Kurulandıktan sonra omuzlarına koyarak istirahat ederler. Üç boydur: Omuz için, baş için ve beden için. Bir de gittiği yerde örtülen ayrıca bohçası vardır. Aynı cinsden işlenmiştir. Bunlar bol sırma ve telle işlenmiş ağır havlulardır. Yüz kurulamak ve vücut kurulamak için kullanılır.

Kitabın içinde bulunan desenlerin bir kısmı giyim eşyası üzerinde tatbik edilmesi mümkündür. Meselâ ince bordürler sıra ile veyahut altalta üç santim fasıla ile bir blüz veya elbiseyi ihata edebilir.

Bunlar birkaç çeşit iş işlemeğe müsaittir. Satendüşes ise jorjet veya şifon ise ince yünlü ve kâdife ise saplar sırma ile seyrek sıra ufak çiçekler, inciler derece derece olmalı. Modelin yerine ve büyüklüğüne göre malzemeyi tanzim etmek, işin zevkli olmasına yardım eder. Renk işine gelince: Kumamız açık renk ise aynı rengin koyuları ile ve onunla ilgili pastel renklere tâbi olmak yerinde olur.

İnci, boncuk, sarı gümüş, altın, tırtıl, gümüş tel, sim, payet, kordon, rafya, çeşitli zevkli ipekler.

Çalışılacak elbise blüz, gece eşarblı, çanta, hatıra tarak ve pudriyet kılıfı bu ayarda kullanılması mümkün olan eşyalara ziynet eşyaları denir.

Bu sebeple yukarda bahsi geçen malzemelerin icap edenlerini kullanmak mümkündür. En çok ipek olarak iki üç renk ipekten fazlası işin zevkini kaçırabilir. Diğer malzemeler de mevcuttur. Telin ve simin girdiği bir işin içine payet veya boncuk girmesi nazarı dikkati celbeder. Ağır kumaşlarda sim, tel, inci, iki renk ipek kâfidir, diyebiliriz. Bazı yerlere yerine göre ince kordon ve taş ilâve edilebilir, bu gibi giyim eşyaları üzerine aynı zamanda orta derece ve ufak dallarda aynı şekilde işlenebilir. Meselâ, lâlelerden Maraş işi brokar olarak ceket veya elbiseye yerleştirmek pek tabii olur. Bu gibi işlemleri tam teşkilâtile yerine yerleştirmek ne kadar zevkli olur.

Örtüler :

Kitapta iki adet köşeli desen mevcuttur, bunlar kare çay takımı içindir. Dört köşeye yerleştirildikten sonra yine dört köşeyi birleştirerek bir göbek meydana gelir, tam ortada göbek köşelerde tamamlanınca etrafta kalan boşluklar bu dalların bir yanından alarak bir kaç ufak dal hazırlayarak kumaşdaki kalan boşluklara serpmelidir, bu gibi örtüler yalnız çay takımına değil, aynı zamanda saten düşesden herhangi bir ağır kumaşda masa örtüsünde tatbik edilmek mümkündür. Böyle ağır kumaşlar ketendeki çay takımı gibi değil, ziynet eşyası olarak yukarda bahsi geçen ağır malzemelerle işlenebilir. Keten çay takımı vesaire işlemele re sırmayı rahat katılabilecek şekilde zevkli yerleştirmelidir. Aksi takdirde herşeyin fazlasının sonu gözü rahatsız ederek zevkini kaçırabilir. Böyle keten takımlara çok az tel ilâve etmek daha iyi olur. Renk olarak azami üç renkten fazla ipek kullanmamak isabetli olur.

Diğer desenler yakıştırıldığı yerlerde kullanılabilir.

Kumaşların üzerine yerleştirilecek modeli iğneleme ve silkeleme usulleri yukarda bahis edilmişti. Modelin örtülerin üzerine yerleştirme bakımından çok faydalıdır.

Kendim eskidenberi bu usulü tatbik ettiğimden 1938 senesinde Okulda vazifeye başladığımdanberi aynı usule riayet ediyoruz. Okulda bu iğneleme ve silkeleme usulü pek çok yer almıştır.

Bir örtü 10 günde veya bir brokar ceket 5 günde çizilmektense bu tatbikat sayesinde bir günde

10 adet örtünün hazırlanması kaail olmaktadır. Bu sebeple işlere büyük bir kolaylık temin edilmektedir.

Çamaşır ipeklerini ninelerimizin usulünde boyamaktayım. Boyadığım nümunelerim mevcuttur. İşlerinizin has ipek boyaları ile işlenmesini arzu edenlere ipekleri boyamak üzere ya işleyecekleri modeli zemin renklerle beraber okul adresine gönderen vazifelilere ipeklerini boyamak yardımında bulunurum. Yalnız öğrencilerin Okul Müdürlerinin delâletile bir Okulun ipekleri toptan gönderilmesi şartile, hazırlayıp, boyayıp 15 günde göndereceğimi bildirirken, kitabıma da nihayet veriyorum. cü'öhbkc

İ Ç İ N D E K İ L E R

Önsöz

Türk İşlemelerine toplu bir bakış

Türk İşlemelerinde bugüne kadar iğnelerin isimleri,

Eski zamanlarda İşleme Evleri ve topluluklar,

Sırma imali,

Eski Türk kadınlarının müteaddit evlerde yaptıkları sergiler,

Türk İşlemelerinin karakteri,

Yaprakların rolü,

Çarkı Felek,

İşlemelerin mevkileri,

Türk işlemelerinde renklerin tarzı,

Gözeme,

İpekler hakkında fikirler,

İpek renkleri ve isimleri,

Menazır,

Türk motiflerinin yerleştirilmesi,

Mendiller,

Motiflerin tanzimi ve hususiyetleri,

Ziynet motifleri,

Uçkurlar,

Kumaş üzerine çizmek,

Silkeleme tozu,

Türk İşlemeleri, cinsleri, kısımları ve tarzları,

İğnelerin sayısı ve isimleri,

Hasır iğne ve Lokum iğne,

Balık kılçığı,
Sıra işi,
Civan Kaşı,
Maraş,
Suzeni,
Eski devirlerde bohçalar,
İşlemeli para keseleri,
Oyalar,
Yatak takımı,
Bağırdak örtüsü,
Cüz kesesi,
Türk İşlemelerinde kız çehizleri,
Yazmacılık,
Tamamlayıcı bilgiler ve sorular,
Motiflerin kullanıldığı yerler,
İşlemecilerin mevkileri.

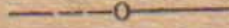

Yazarın Çıkaracağı diğer kitaplar:

MÜZEHHİPÇİLİK

SULU BOYACILIK

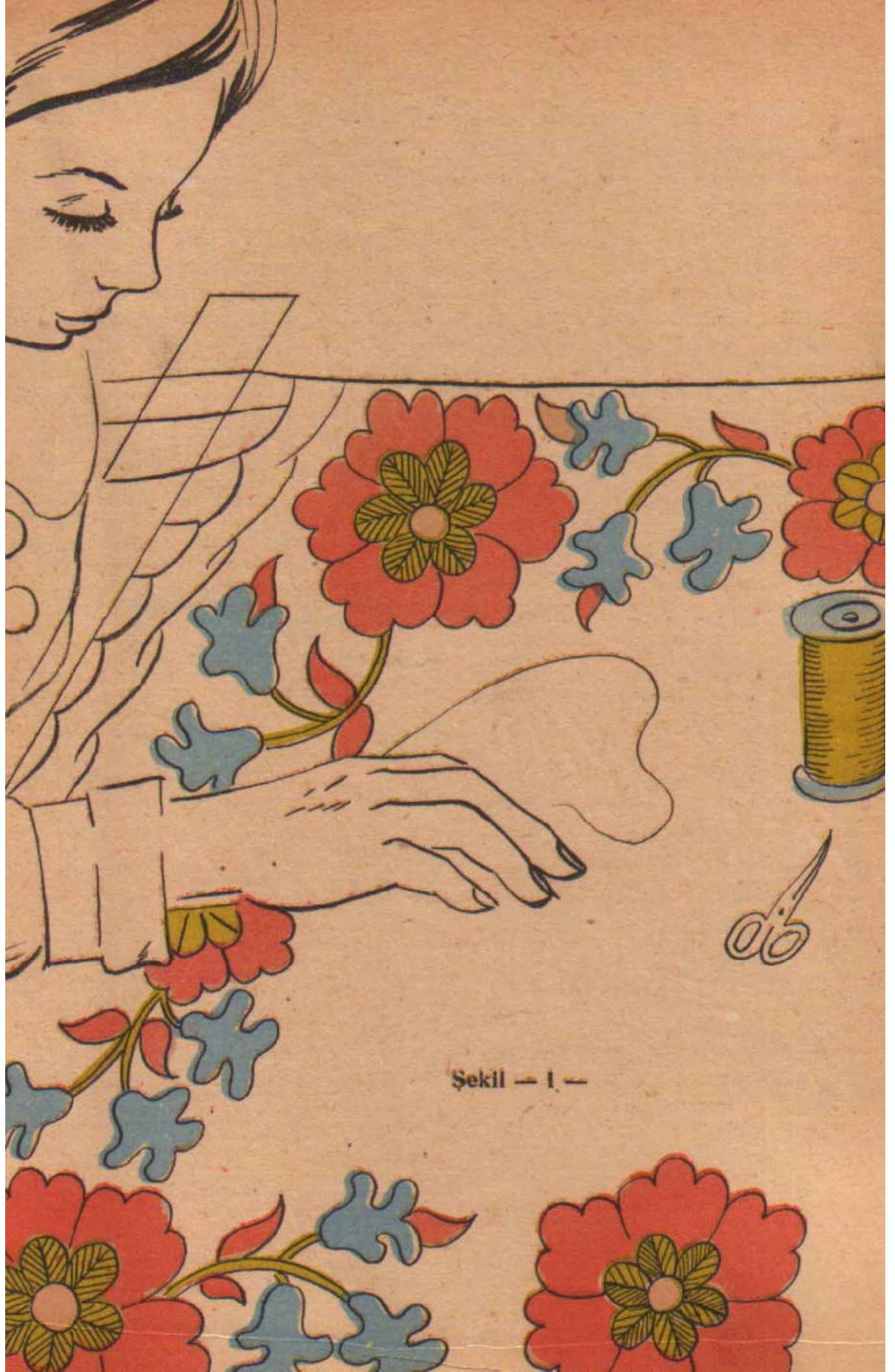
Asırlar boyunca Dedelerimizin
çalıştıkları Türk Mürekkebi

Has boyalarla hazırlanmış

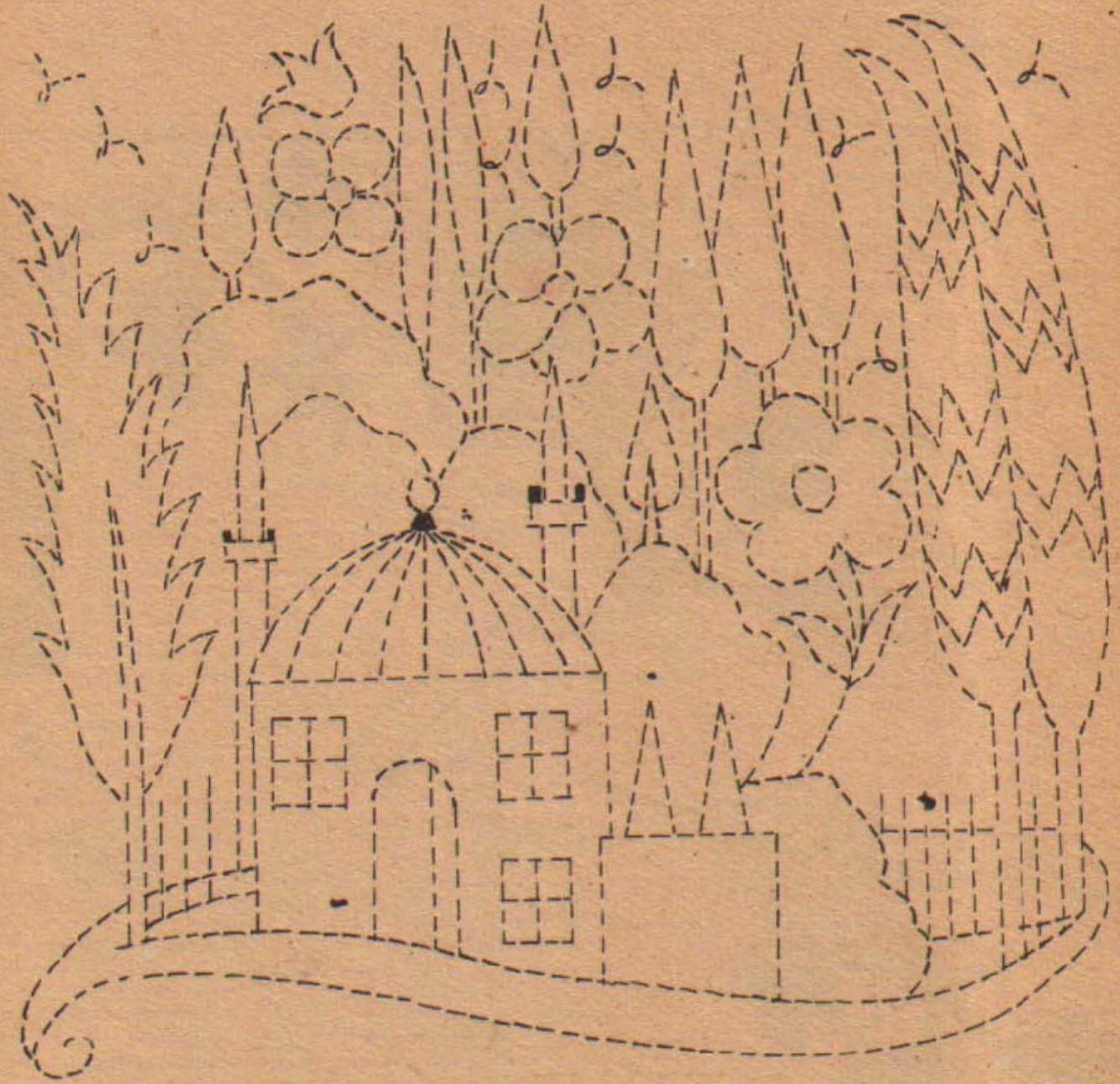
EMPRİMECİLİK

Şekil - 1. -

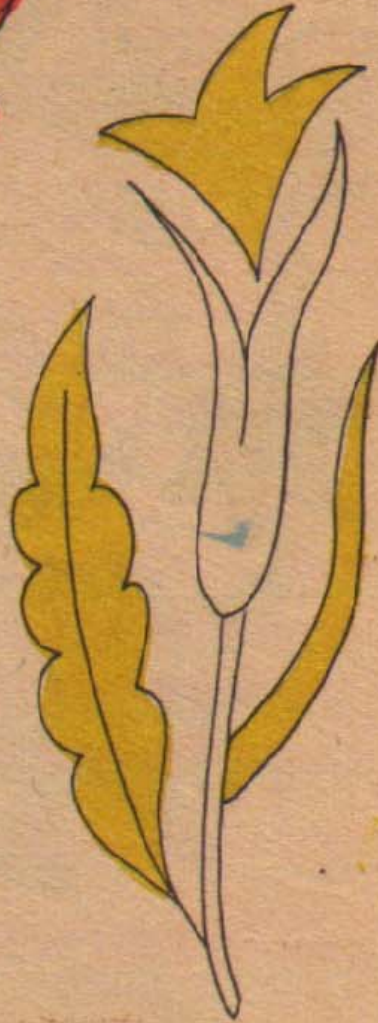

Şekil — 2 —

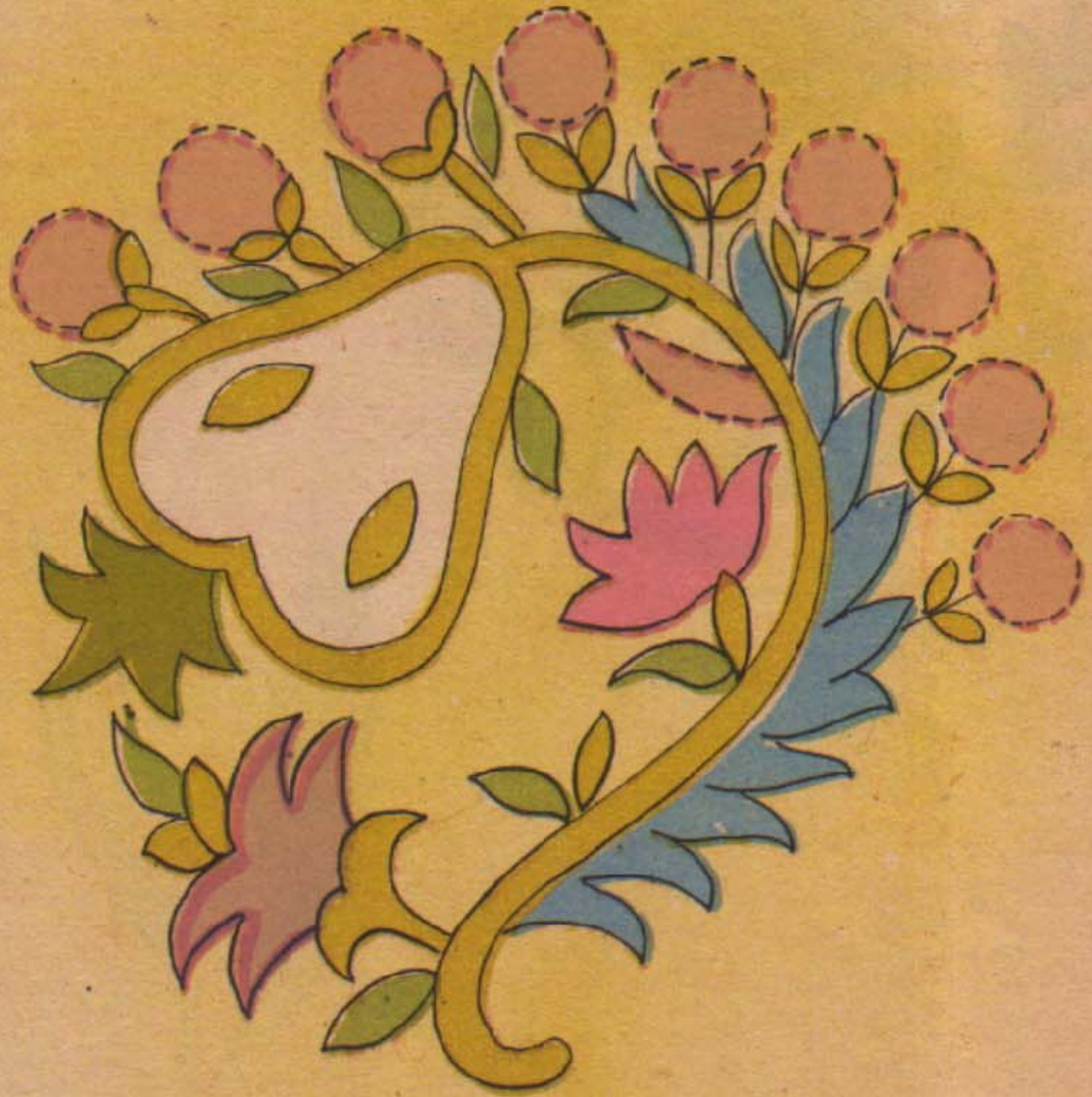

Şekil — 3 —

Şekil — 4 —

Şekil — 5 —

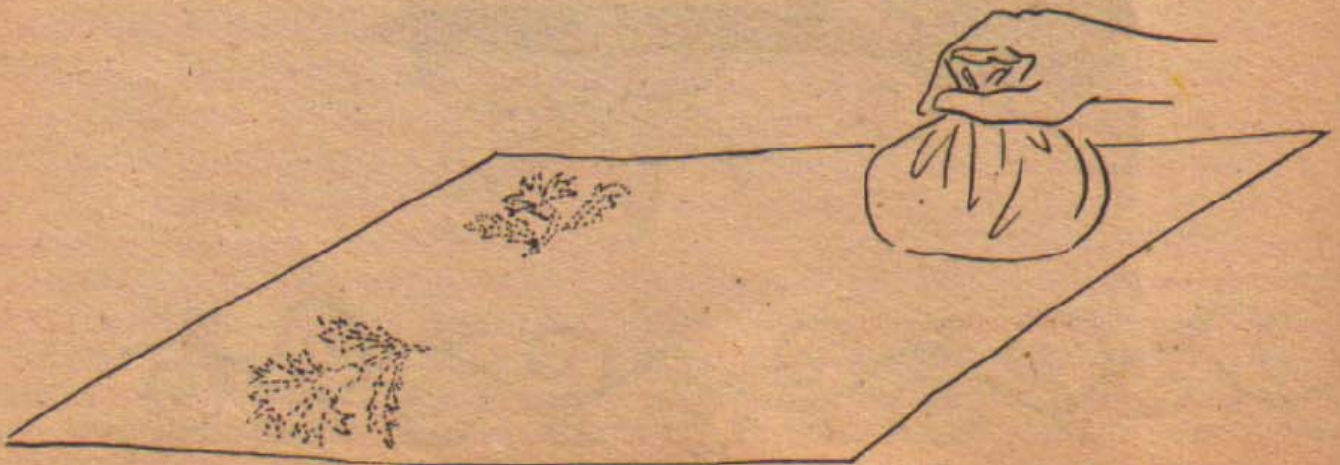

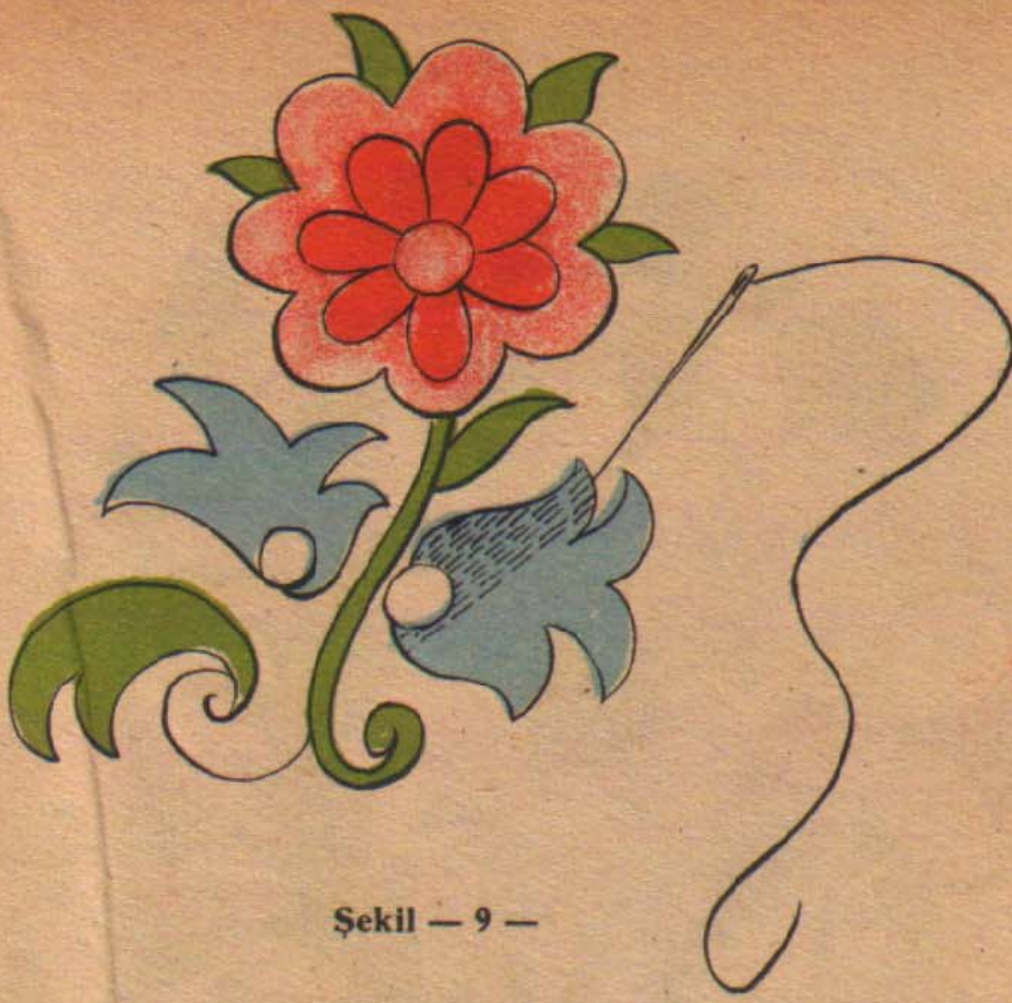

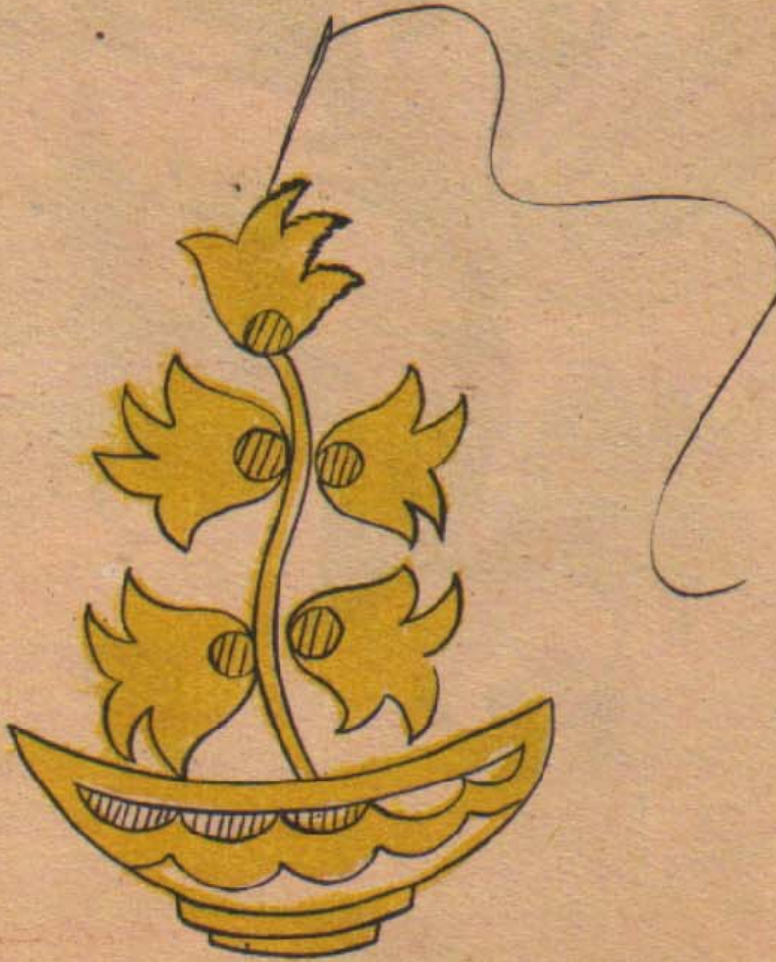
Şekil — 7 —

Şekil — 9 —

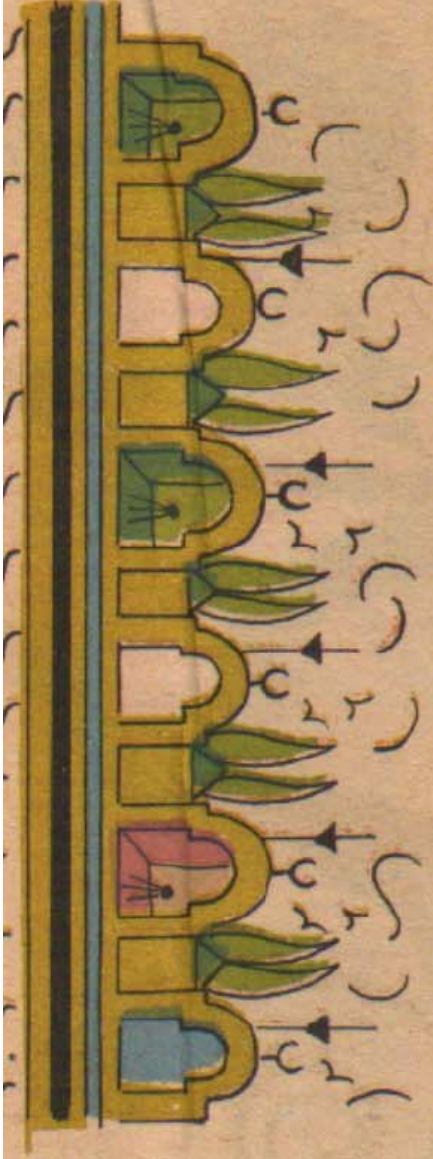
Şekil — 10 —

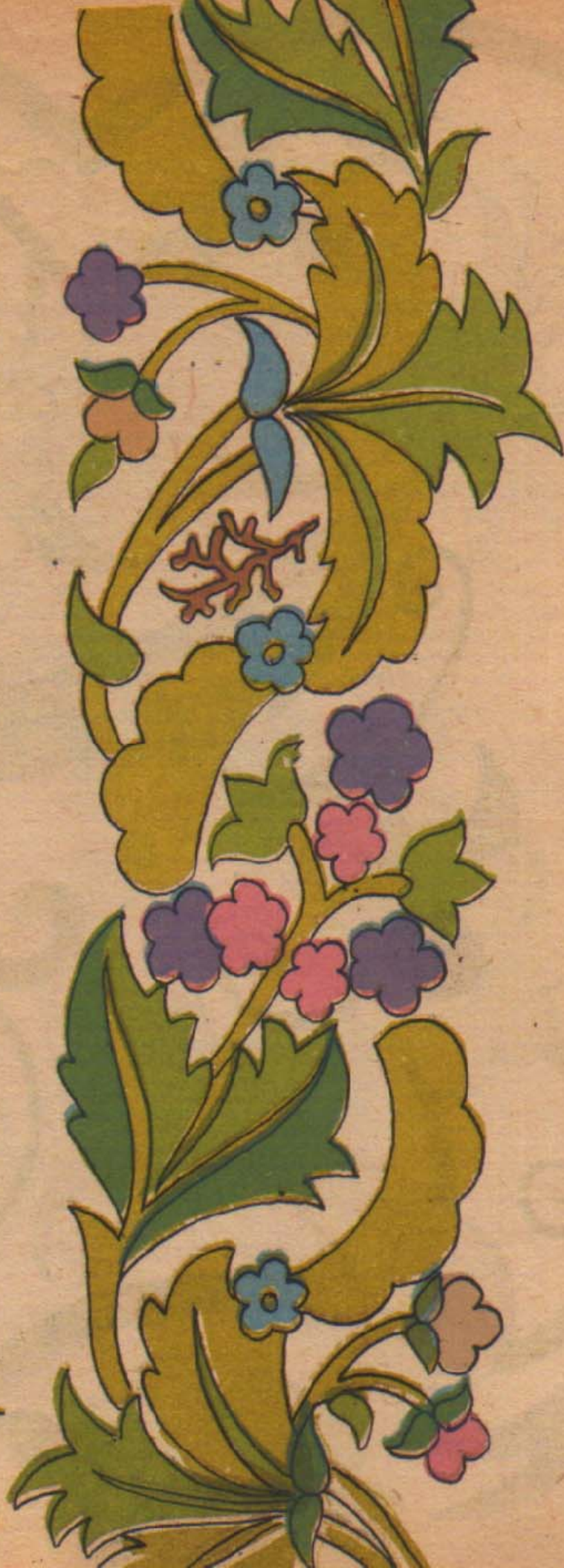

Şekil — 12 —

Şekil — 13 —

Şekil — 15 —

Şekil — 17 —

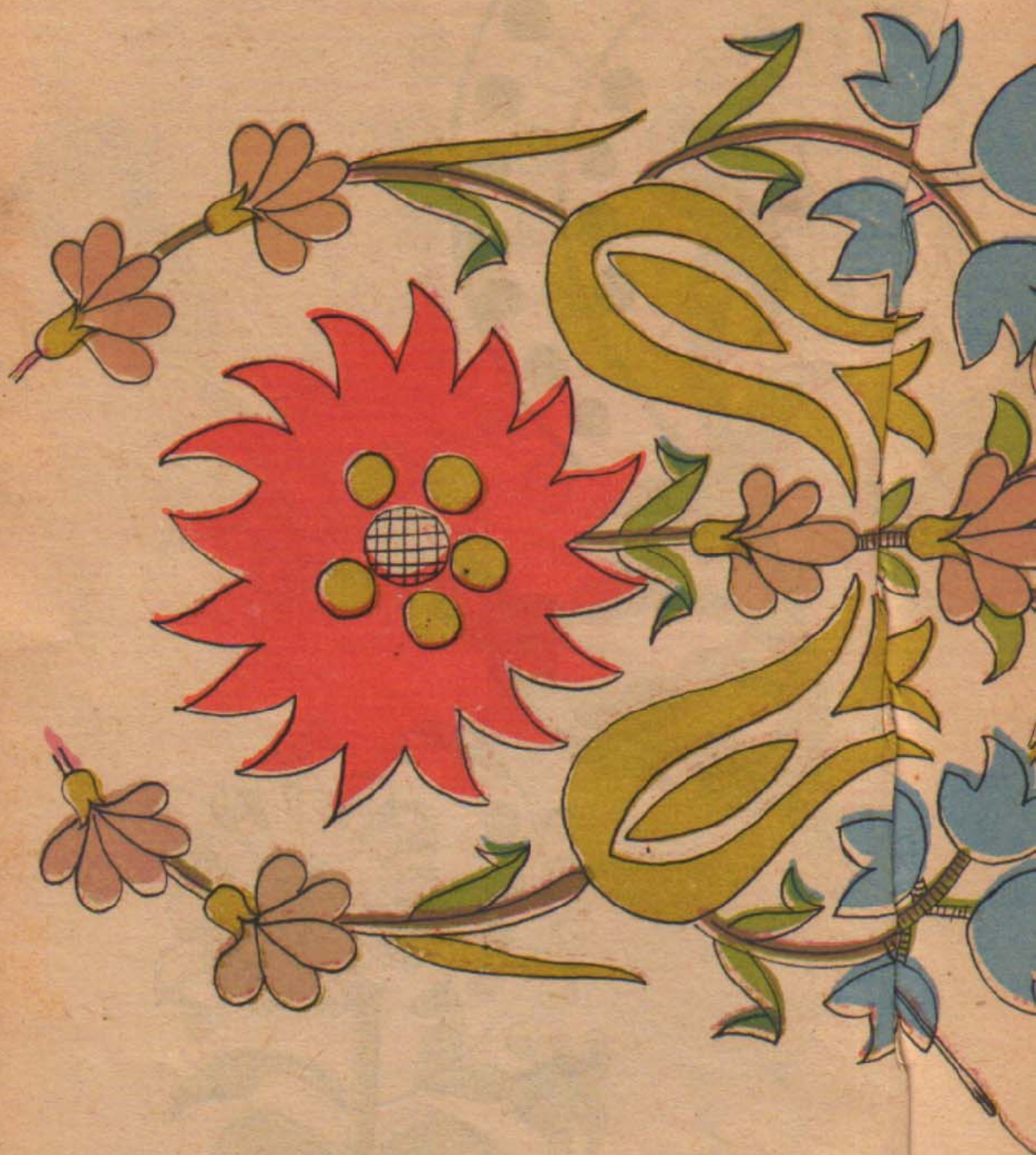

Şekil — 9 — A

Şekil — 19 — 'B

Şekil 22 —

Şekil — 23 —

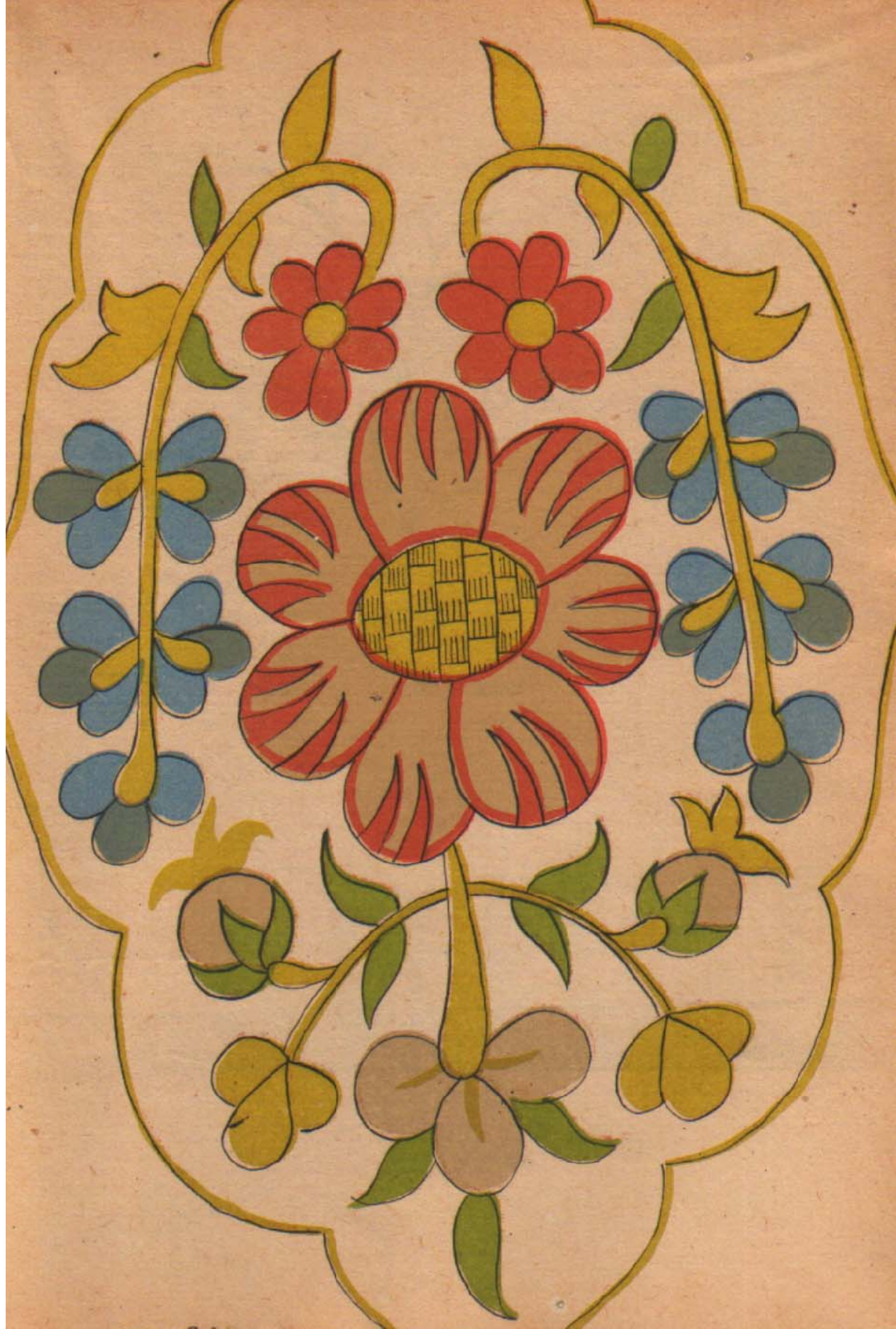
Şekil — 24 —

Şekil — 23 —

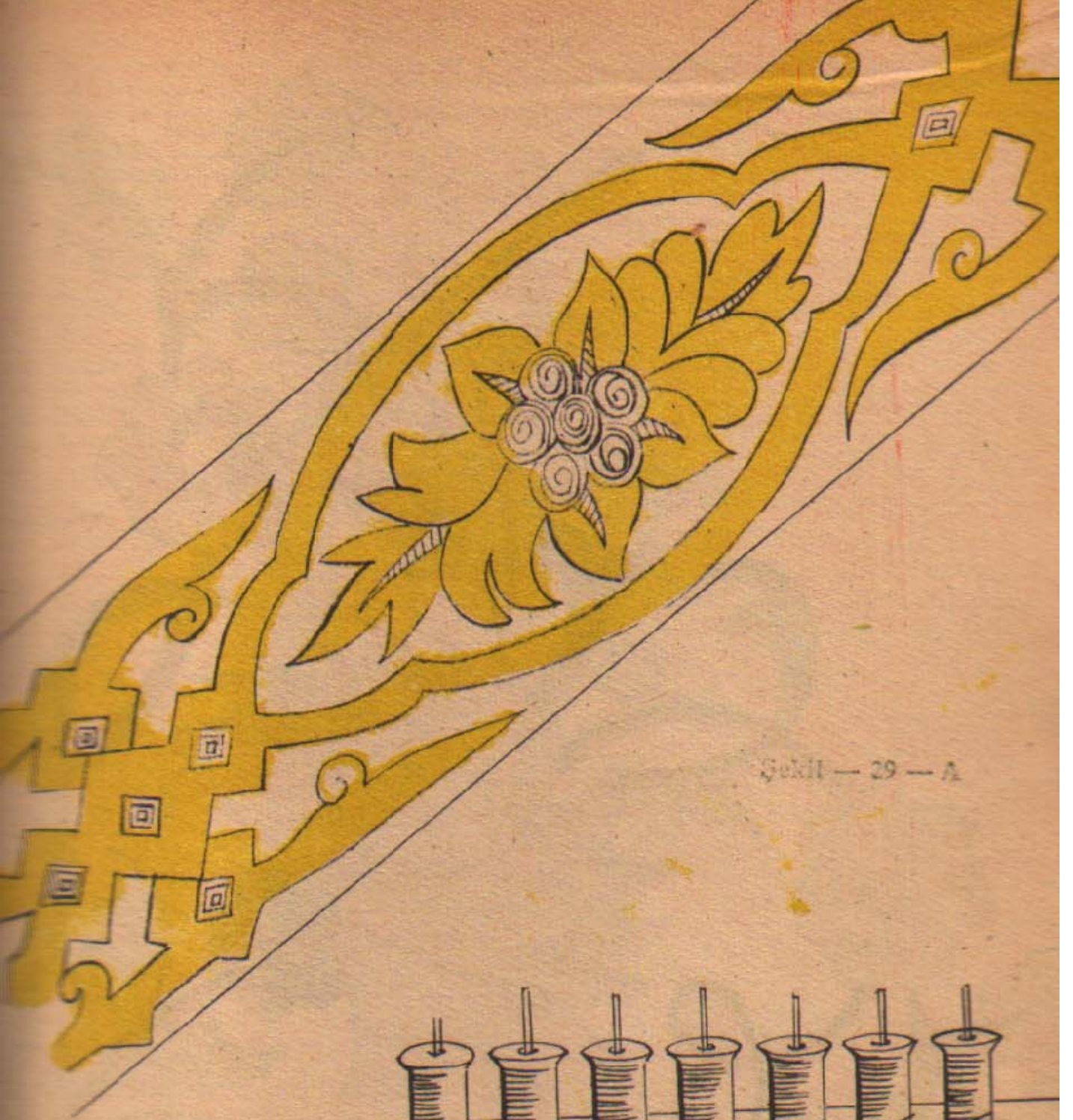
Şekil — 27 —

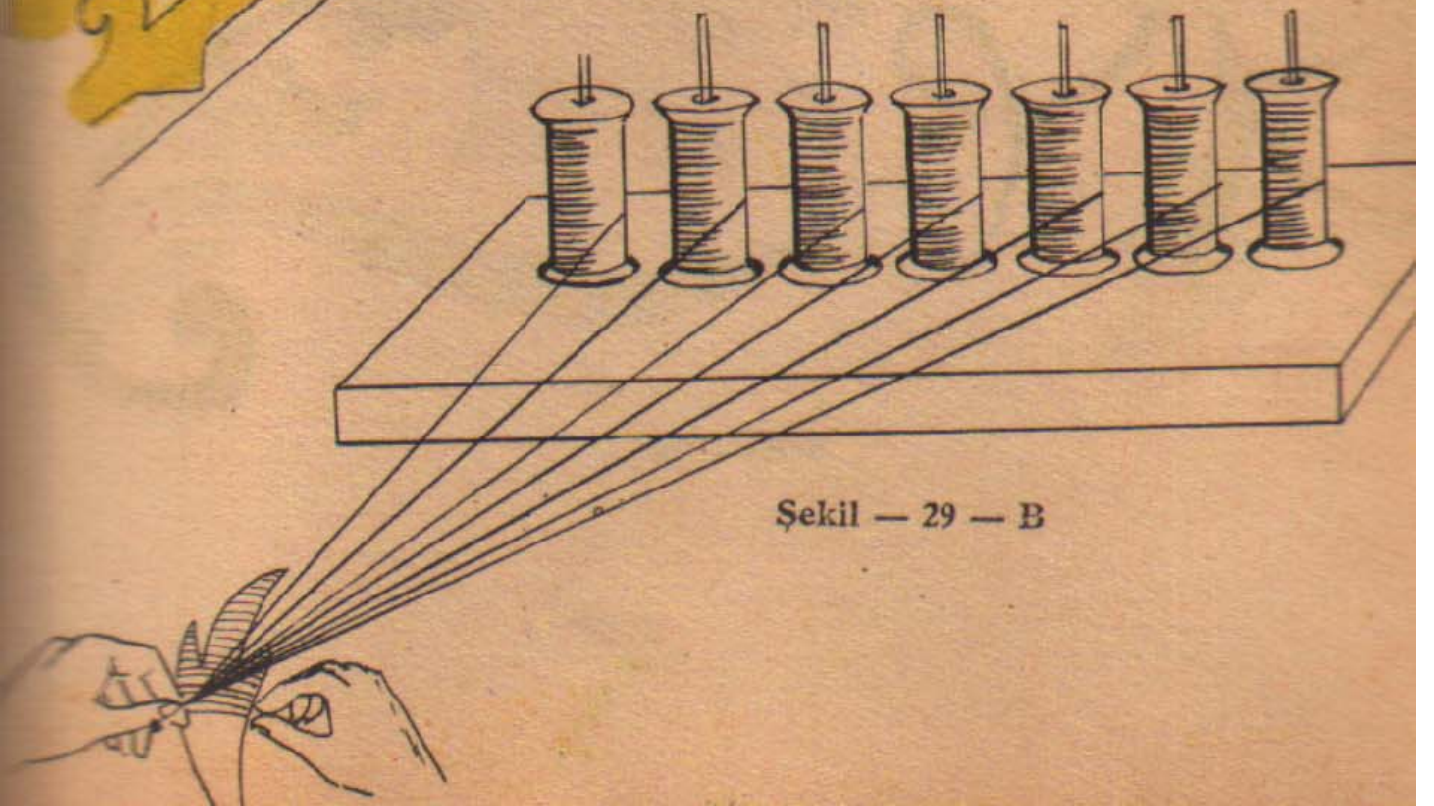
Şekil — 28 —

Şekil — 29 — A

Şekil — 29 — B

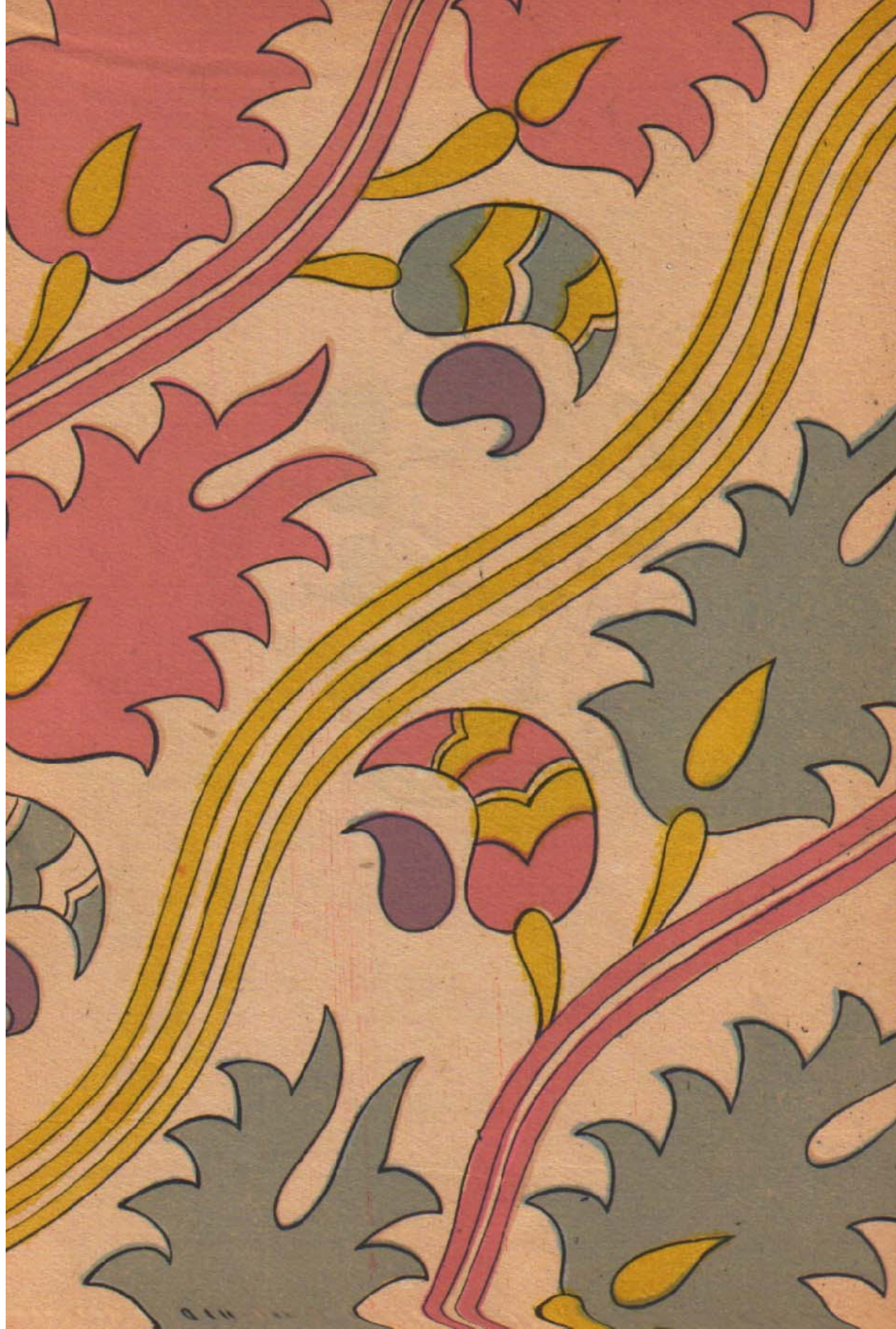
Şekil — 30 —

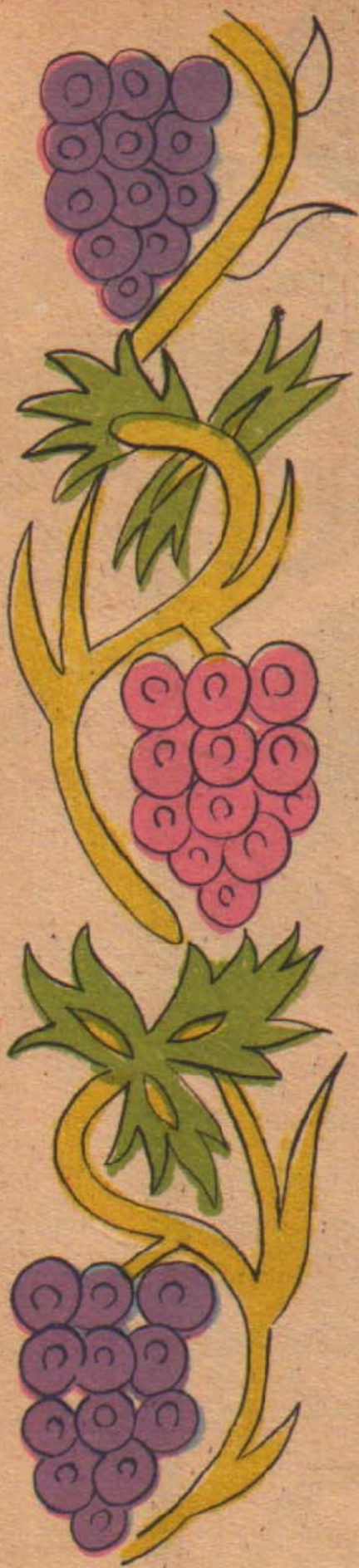

Şekil — 31 —

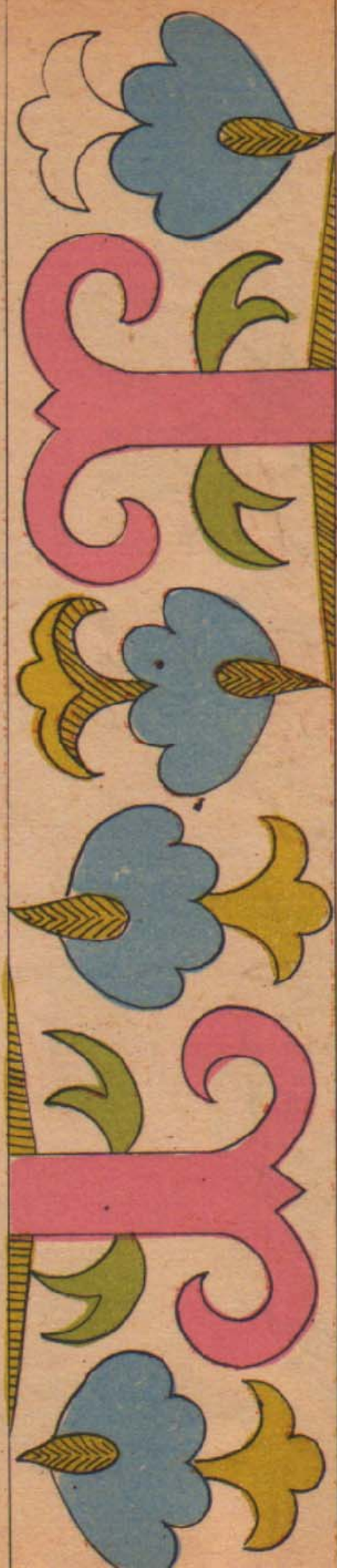

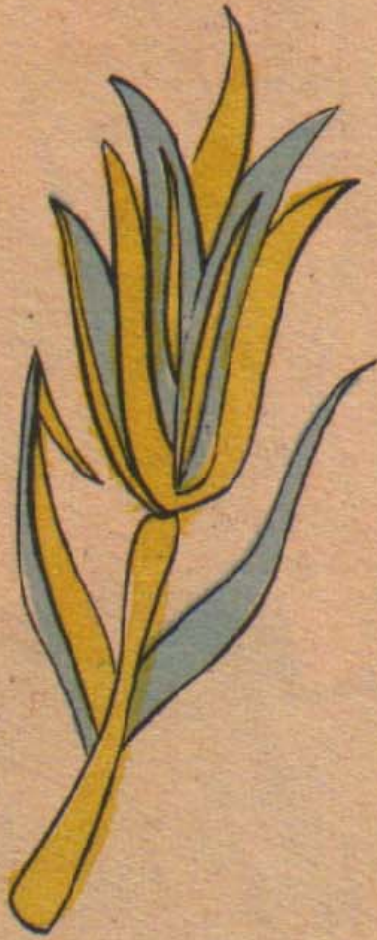

Şekil — 39 —

— HER HAKKI MAHFUZDUR —

FİYATI: 6 LİRADIR.

Baskı ve Lâke: Ceylan Yayınları Matbaası: Tel: 22 83 63